

491.99-3

U-50

1908p.

431-93-3
Ա-50

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆ

Ծ-Զ.

ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

ՆՈՐԱԳԻՒՏ ՄՆԱՅՈՐԴԷՅ ԳՐՈՅ ՄԷՋ

ԳՐԵՅ

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱԺԱՌԵԱՆ

Վ Ի Ե Ն Ն Ա

Մ Խ Ի Թ Ա Ր Ե Ա Ն Տ Պ Ա Ր Ա Ն

1908.

16135 - 88 պղծ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ
ՆՈՐԱԳԻԻՏ ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ ԳՐՈՑ ՄԷՁ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

ԾԶ.

ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

ՆՈՐԱԳԻԻՏ ՄՆԱՅՈՐԴԱՅ ԳՐՈՅ ՄԷՋ

ՎԻԵՆՆԱ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
1908.

15 NOV 1911

23096

ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

ՆՈՐԱԳԻԻՏ ՄՆԱՅՈՐԴԱՅ ԳՐՈՅ ՄԷՋ

ԳՐԵՑ

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ

ՎԻԵՆՆԱ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
1908.

20.12.2013

3901

1569-98

Յ Ա Ռ Ա Հ Ա Բ Ա Ն

Նորագիտ Մնացորդաց Գիրքը հրատարակուեցաւ 1899 թուին Մոսկուա՝ Ուսուցչապետ Գրիգոր Խալաթեանցի ձեռքով: Ինչպէս հրատարակիչը կը նկատէ յառաջաբանին մէջ՝ այս գիրքը հայ գրականութեան ամենահին երախայրիքն է. սակայն հակառակ իւր այս մեծ արժանիքին՝ մինչեւ այսօր պատշաճաւոր քննութեան արժանի չեղաւ այն՝ թէ՛ լեզուի եւ թէ՛ քանասիրական տեսակէտով: Որքան կը յիշեմ՝ Բագմավէպի մէջ միայն հրատարակուեցաւ քանի մը էջ գրախօսական (տես 1900, էջ 117-122, Հ. Բ. Զրաքեանի յօդուածը՝ «Գիրք Մնացորդաց ըստ հնագոյն հայ թարգմանութեան»): Նրկրորդը պիտի ըլլայ յաջորդ գրուածքս (լոյս տեսած նախապէս Հանդէս Ամսօրեայի մէջ, 1908, էջ 193—202), որուն նիւթը լոկ լեզուական է:

Նորագիտ Մնացորդաց Գիրքը՝ իբրեւ ոսկեղարեան գործ, ճշմարիտ Մետրոքեան

լեզուի տիպար մ'է. հոն կը գտնենք նոյն դպրոցին վերաբերեալ բազմաթիւ բառեր, ոճեր ու դարձուածներ, որոնք շատ անգամ այլուստ եւս ծանօթ էին մեզ: Սակայն գրուածքը կը պարունակէ նաեւ երեսունէ աւելի բոլորովին նոր հայերէն բառեր, որոնք մեր գրականութեան զանազան մնացորդներուն մէջ մուտք գործած չեն: Հաւաքել այս բառերը, ճշդել անոնց նշանակութիւնը, տալ որքան կարելի էր անոնց ստուգաբանօրէն մեկնութիւնը, ահա գործիս համետ նպատակը:

Աշխատութիւնս հետեւեալ ձեւով կազմուած է: Նախ՝ առանձին թուահամարով կը դնեմ՝ նորագիւտ բառը՝ գործածուած տեղը նշանակելով. այնուհետեւ մէջ կը բերեմ նոյն բառին վկայութիւնը՝ ըստ Նորագիւտին (առաջին սիւնակ). ասոր դէմ՝ կը դնեմ՝ Երրայական բնագիրը (երկրորդ սիւնակ): Որովհետեւ Երրայական բնագիրը երրայեցերէն լեզուով դնել անյարմար էր, ուստի հարկ համարեցի նոյնը թարգմանել գրաբարի, ըստ կարի հետեւելով նորագիւտին կամ Եօթանասնից, որպէս զի երկրորդական տարբերութիւնները չխանգարեն առաջարկուած բառին համեմատու-

թիւնը: Թարգմանութեանս համար օգնութեան ատի Ռիխարդի երրայեցերէն եւ ուսերէն համեմատական հրատարակութիւնը (Վիեննա 1877) եւ Բողոքականներու աշխարհաբար թարգմանութիւնը (Պոլիս 1857): Երկու համեմատական սիւնակներուն տակ կը դնեմ Եօթանասնից հայ թարգմանութիւնը՝ ըստ Զօհրապեան հրատարակութեան. ասոր ալ կը հետեւին իմ նկատողութիւններս:

Նորագիւտ բառերէս եօթնի մասին յիշած են նաեւ Խալաթեան (Յառաջաբան՝ էջ Թ—Ժ) եւ Զրաքեան՝ Բազմավէպի նոյն յօդուածին մէջ:

Նոր-Նախիջեւան 1908 ապրիլ 20:

ՀՐԱԶԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ ՆՈՐԱԳԻՒՑ ՄՆԱՑՈՐԳԱՑ ԳՐՈՑ ՄԷՋ

1. ԱՆԻՌՈՒՄ. Ա ՄՆ. ԻԳ. 29:

Եւ ի վերայ հացին, որ Եւ ի վերայ հացին առա-
տալի զննն, եւ ի վերայ ջաւորութեան, եւ ի վերայ
նաշին պատարագացն, եւ նաշոյ հացի պատարագին,
ի վերայ յանթոռան ման- եւ ի վերայ անթոռն շշա-
գառան, եւ ի վերայ խմեալ րաց, եւ ի վերայ տապա-
տապակելոցն: կին եւ զանգեւոցն եւ ի
վերայ ամենայն չափոց
վերակացութեան:

... հացին առաջագրութեան եւ ի վերայ նաշ-
հոյ պատարագացն եւ քաքարացն, բաղարջացն եւ
տապակին եւ զանգեւոցն իւղով եւ յամենայն
չափսն:

Երբայականին մէջ անիւր՝ բառին դէմ
դրուած է անիւր, որ կը համապատասխանէ
եօթանասնից Բաղարջն ձեւին, թէեւ ասիկա
տեղափոխուած է: Ըստ այսմ անիւր՝ նորագիւտ
բառը կը նշանակէ «անխմոր»: Քիչ մը վարը
ունինք խիւս, որ կը պակսի միւսներուն մէջ,
բայց իբր հակառիշ դրուած ըլլալէն կը հետեւի
թէ կը նշանակէ «խմորեալ»:

Անիւր՝ եւ խիւս ձեւերը երեւան կը
հանեն իւր՝ արմատ մը, որմէ կազմուած է խիւր:

-որ մասնիկին համար համառ, հար-որ, բեկ-որ,
 Բեկ-որ-եւ եւն: Հիւպշ. Գեր. 305 հայ. Խոր
 բառը դրած է Ասոր. xəmīrā ձեւէն փոխա-
 ռեալ, բայց կ'աւելցնէ թէ ասորիին դէմ սպա-
 սելի էր հայ. *Խոր կամ *Խ-որ. Հայոն " ձայնը
 մեկնելու համար M. Bittner WZKM 13,
 Թ. 3 ենթադրած է թէ հայ. Խոր փոխառեալ
 է Թրք. xamur ձեւէն! ասոր անկարելիութիւնը
 ցոյց տուաւ արդէն R. Gauthiot, Բանասէր
 1899, 325:

Ալերի մեկնութեամբ խոր բառը կազմուած է հայ հոգի վրայ եւ կապ չունի ասոր. xamirā կամ թրք. xamur ձեւերուն հետ, որոնք ընդհակառակը կարող են հայէն փոխ առնուած ըլլալ: Խոսք «խմոր» արմատը ըստ իս տարբեր չէ խոսք, խմել «ծծել, ներս ծծել» ոսկեդարեան ձեւէն:

2. ሲከተሉት ሆኖ ሆኖ ሆኖ 18:

Եւ արար արքայ զաթոռն
փղոսկրեայ եւ պատեաց
զնա ոսկւով քաջաւ. եւ վեց
աստիճան աթոռոյն ոսկւով
պատեալ. եւ անտռնիս մի
ոսկի՝ աթոռոյն եւ քաղուէր
աթոռոյն աստի անտի ու-
կիք եւ երկու առիւծք աս-
տի անտի քաղկացն:

Եւ արար արքայ աթոռ
մեծ փղոսկրեայ եւ պա-
տեաց զնա ոսկւով քաջաւ,
եւ վեց աստիճանք էին ա-
թոռոյն եւ պատռաւանդան
մի ոսկի՝ կից աթոռոյն եւ քա-
ղուէր աստի եւ անտի յա-
թոռն նստելոյ եւ երկու ա-
ռիւծք աստի անտի քաղ-
կացն:

Եւ արար արքայ աթոռ ի ժանեաց փղաղ մեծ
եւ պտտեաց զնա մաքուր ոսկեով. եւ վեց աստի-
ճաղք էին աթոռոյն կապեալք ոսկեով. եւ անկիւնք
աստի եւ մտոր յաթոռն նստելոյ, եւ երկու առեւծք
կային առ ոտս անկեանոյն:

“Եւ անտանիա մի ոսկի աթոռոյն, կը պահսի եօթանասնից, ինչպէս նաեւ նորագիւտին երկու ձեռագիրներէն մէկուն մէջ. բայց բարեբախտաբար երրայեցիին համապատասխան տեղն ունի “պատուանդան, որով կը ճշգրտի աւորոյնէս բառին նշանակութիւնը: Ասիկա անշուշտ կազմուած է որոշ բառէն եւ չկրնար զատուիլ աւորոյն բառէն. (աւորոյն կը նշանակէ “ողորին՝ վարի կողմը, անարին հակառակը. հմտ. Բն է անդէյ է- Բնն յանդէյ):

3. ሆኖታ፡፡ ፊ. ሆኖ. ሊጥ. 11:

Եւ գնեսցեն վէմն ար- ...զի գնեսցեն վէմն տա-
դէաւս չորհրդուսիս եւ ջէաւս եւ փայտս ի գե-
փայտս հեծանոցուս: րանս:

...գնեւ (ուղղէ Գնեւ) քարինս չորեքանկիւ-
նիս մեծս, եւ փայտս ի գերանս...:

Արդեււ երայախանն «տաշեալ, տաշեալ» ձեւն է: Դոր Հայկ. Բառ. գիտէ արդեւ «յարգարել, կոկել» Փիլոնի վկայութեամբ: Դորագիւտ օրինակէս կ'երեւայ որ բառը ոսկեգարեան ձեւ մ'է:

4. የትምህርት ሥልጣን ለሀገራችን ስለሚሰጠው ጥቅም ሲሆን፡

Եւ զճախս սնդանոցն, եւ զպթոս մանկանց իւրոց, եւ զկարգս պաշտաման նորա, զհանդերձ պատմութեան նորա, եւ զքերականաւորիշտան եւ զհանդերձ իւրեանց....

Եւ զկերակուրս սնդանոց նորա, եւ զքնակարանս ծառայից նորա, եւ զկարգ սպասատրաց նորա, եւ զհանդերձս նոցա, եւ զոխտառական նորա եւ զհանդերձս նոցա:

Եւ զկերակուրս սեղանոցն. եւ զաթուռս ծառայից նորա, եւ զկարգս պաշտօնէից նորա, եւ

զգատմունճանս նոցա, եւ զհարստիս նորա եւ զգեատն նոցա:

Բերանադրելու կը նշանակէ ուրեմն «մատուցող»: Այս բառը կազմուած է Բերան եւ պաշտել (հին արարել) բառերէն. հմտ. Բարեպաշտ «բարեպաշտ», հարապաշտ «կուսպաշտ», արարելու իբր անարարել «անպաշտ», շրջարարել «զրապաշտ»: Պաշտել բառին հին նշանակութիւնը եղած է «ծառայել, սպասաւորել». եւ ասոր աւելի հին մէկ առումն է «գինի լցնել, մատուցել». հմտ. Աւետարանի ծանօթ հատուածը. «ամենայն մարդ զանոյշ գինին յառաջագոյն պաշտէ»: Բերանադրելու կը պահէ յիշեալ հնագոյն առումը:

5. ԴՆԱՆՈՒՄ. Ա ՄՆ. ԻԹ. 2:

Բայց ես յամենայն զօրութենէ իմմէ պատրաստեցի տեցի նիւթ տան Աստուծոյ իմոյ, զոսկի յոսկոյ տեղ, եւ զարծաթ յարծաթոյ տեղ, եւ զպղնձ ի պղնձոյ, զերկաթ յերկաթոյ տեղ, եւ զփայտ ի փայտի տեղ, եւ քարինս լրի, եւ ականս պատուականս ազգիս ազգիս, եւ զամենայն ական պատուական եւ վէմս դամբանականս:

Եւ ես յամենայն զօրութենէ իմմէ պատրաստեցի վասն տան Աստուծոյ իմոյ, զոսկի յոսկոյ տեղ եւ զարծաթ յարծաթոյ տեղ, եւ զպղնձ ի պղնձոյ, եւ զերկաթ յերկաթոյ տեղ, եւ զփայտ ի փայտի տեղ, եւ քարինս լրիս եւ զականս ազգիս ազգիս, զարդուց ազգիս ազգիս եւ զամենայն ական պատուական եւ վէմս մարմարեայս բազում:

Ըստ ամենայն զօրութեան իմոյ պատրաստեցի նիւթս տանն Աստուծոյ իմոյ. ոսկի եւ արծաթ, պղնձ եւ երկաթ, փայտս եւ քարինս անկեանց եւ

կամարաց, եւ քարինս ընտիրս, եւ ականս պատուականս, եւ այլ պատրաստութիւն բազում:

Դանանաւի, ձեւը թէեւ նոր է, բայց ունինք դանանի «կանաչ ու դեղին աղնիւքար մը» Ծն. Բ 12, Տօր. ԺԳ. 22 եւն: Հոս հետաքրքիր է բառին «մարմարին» նշանակութիւնը:

6. ԵՐԻՆՑԵԼ. Բ ՄՆ. ԻԱ. 19:

Նոնա աւուրց յաւուրս, եւ Ն յետ աւուրց, իբրեւ եկն ժամանակ նորա եկն էանց ժամանակ երկաւուրցն երկուցեալ թաւուց ամաց, թափեցան ափեցաւ աղիքն որովայնին դիքն յախտէ անտի եւ համոզեց ի մեռաւ նա մեռաւ նա յախտ չարաշար: յախտ չարաշարնաց իւրոց:

Եւ եղեւ աւուրց յաւուրս. իբրեւ եկն ժամանակ աւուրցն նորա, յերկուս աւուրս եւ որովայն նորա հանգեցնէ անտիւն, եւ մեռաւ ի չար հիւանդութեանն յայնմիկ:

Առաջին համեմատութեամբ երինցեւ ձեւը պատուելու իմաստ մը կը թուի ընծայել. բայց թէ միւսներուն համեմատութիւնը եւ թէ մանաւանդ ձեռագրին վիճակը (ըստ ձեռագրին երինցեւ բառին վրայ կայ ջնջիչ նշան) կը ցուցնեն թէ սխալ գրչութիւն մ'է այն: Խալաթեան կ'ուղղէ աւուրց երինց, առանց եւ վերջաւորութեան վրայ խօսելու: Այս եւլը, ինչպէս եւ եօթանասնից «յերկուս աւուրս եւ» ձեւը կը ցուցնեն թէ նորագիւտին այս սխալ գրչութիւնը պէտք է սրբագրել յաւուրցն երինց եւլ լափեցաւ . . . :

7. ԶԺԵԼ. Բ ՄՆ. Ի. 16:

«Ազդիւ իջեք գութ ի վերայ նոցա եւ ապա
եղանիցեն նոքա շուր քի վերին Սարակին Աթշիշ»:
Եւ թանասնիցն ունի «վաղիւ իջեք ի վերայ նոցա.
ահա իջանեն ընդ զառիվայրն Ասեր»:
ԶԺԵԼ: Զեւր ծանօթ է Հայկ. բառարանին, միայն մէկ
վկայութեամբ. «եղանէր նա ընդ զառիվերակն
ի Բեթէլ» Նիիր. Թգ.: Նորագիւտը կու տայ ա-
սոր երկրորդ օրինակը՝ սոկեգարեան հեղինա-
կաւոր ձայնով:

8. ԶԺԵԼ. Բ ՄՆ. Ի. 2:

Եւ գնայր Յովթամ ուղ- Եւ արար ուղղութիւն ա-
ղութեամբ առաջի Տեառն ուղի Տեառն ըստ ամե-
նայր զոր ինչ արար Ոգիւս զիս
հայր իւր. բայց ոչ եմուտ
այն ի տաճարն սնդր Տեառն ի տաճարն Տեառն. եւ տա-
նչ եմուտ. եւ տակաւին ժո-
ղովորդն զմեռաւ էին: սրահամեաւ էր:

Եւ արար ուղղութիւն առաջի Տեառն՝ ըստ
ամենայնի զոր ինչ արար Ոգիւս հայրն նորա. բայց
ոչ եմուտ ի տաճարն Տեառն. եւ տակաւին եւս ժո-
ղովորդն ազնեալ էր:

Համեմատութենէն կ'երեւայ որ ԶԺԵԼ
բառին նշանակութիւնն է «ապականեալ». Զրա-
քեան (Բազմ. 1900, էջ 122) կ'աւելցնէ եր-
կու վկայութիւն եւս. ԶԺԵԼ: Զգ. Ոսկ. մեկ. իսկ
Հին բռ. ԶԺԵԼ «տրամեալ». վերջինը անշուշտ
սխալ է: ԶԺԵԼ, ինչպէս խալաթեան եւս կը
նկատէ (էջ Ժ), կու գայ ԶԺ «ցեխ» արմատէն.
ասկէ ունինք նաեւ ԶԺԵԼ «աղտոտ, մութ», ԶԺԵԼ:

ԶԺԵԼ «մթութիւն, թխութիւն»: ԶԺԵԼ սաստ-
կական ձեւն է:

9. ԼԵԻ. Ա ՄՆ. ԻԹ. 2:

Բառիս գործածութիւնը տեսնուեցաւ վերը՝
Թիւ 5 հատուածին մէջ: Գոյաբարտար համե-
մատելի հատուածը պակասաւոր է, որով ԼԵԻ
բառին ճիշտ համապատասխանը դժուար է գըտ-
նել: Նորագիւտին եւ ԶԺԵԼ ԼԵԻ ձեւին դէմ
Երրայականն ունի «Եղնգնաբարինս եւ (քարինս)
ագուցանելոյ», իսկ Եւթանասնիցը «քարինս ան-
կեանց եւ կամարաց»: Առաջինին մէջ ԼԵԻ պէտք
է որ համապատասխանէ կամ «Եղնգնաբար» եւ
կամ «քարինս ագուցանելոյ, գամելու քար»
ձեւին, իսկ երկրորդին մէջ «քար անկեան եւ
կամարաց»: Ըստ այսմ ԼԵԻ յիշեալ երեք նշանա-
կութեանց վրայ կը տատանի եւ ճշտիւ չենք
կրնար որոշել թէ այս երեքէն ո՞րն է արդեօք
անոր ճիշտ նշանակութիւնը: Գաւառականներուն
մէջ ունինք ԼԵԻ «դրանը մէկ կողմը փողոցին մէջ
հաստատուած քարէ կամ փայտէ նստարան.
2. մայթ, սալաշատակ», որ կարծես երրորդ
նշանակութեան համապատասխան կը թուի: Իսկ
եթէ ԼԵԻ սեռական ձեւ մըն է, աւելի յարմար է
գնել «քարինս ագուցանելոյ, կապիճին մէջ գա-
մելու քար, տճկ. ԶԺԵԼ: ԶԺԵԼ: ԶԺԵԼ:

10. ԽԱՆԴԵԼ. Բ ՄՆ. ԺԳ. 15:

Յափշտակէին զքաղաքս Եւ առին աւար զամենայն
նոցա. զի քաղում աւար քաղաքս նոցա. զի քաղում
կայր ի նոսա, որ եկն ի աւար կայր ի նոսա: Եւ

ձեռն նոցա: Եւ քանակս ա- զվրանս հարին հօտից (մսա-
ոին յաշնոնեսց եւ անդ ցածը չկայ):
հարին կոտորեցին զամս-
զոնսն:

Եւ առին աւար զամենայն քաղաքս նոցա,
քանզի աւար բազում եղեւ նոցա. այլ եւ զվրանս
անասնոցն նոցա առին: Եւ զվրաստինսն կոտորեցին:

Թէեւ Խաշի-բառին համապատասխանը
Երրայականին մէջ «հօտ», իսկ Եօթանասնից
մէջ «անասուն» է, բայց անշուշտ ասոնք ճիշտ
համազօրներ չեն: Բառին ստուգաբանութիւնը
պարզ կերպով կը ցուցնէ թէ Խաշի-բառը նշա-
նակէ «խաշանց վերակացու, հովիւ» հմտ.
Խաշի-բառը:

11. Խաշի-բառը:

Ասոր վրայ տես վերը Խաշի-բառը:

12. Խաշի-բառը. Ա ՄՆ. ԻԲ. 4:

...երիս հազարս քան- ...երիս հազարս քան-
քարս ոսկի ի Սափէրայ եւ քարս ոսկի, յոսկւոյ Ուփի-
եւթն հազար քանքար ար- րայ եւ եւթն հազար քան-
ծաթոյ սրբոյ, զի օճցես նո- քար արծաթոյ սրբոյ, զի
վաւ զորմս տաճարին, ի օճցեն նովաւ զորմս տա-
վերայ ոսկւոյն ոսկւով եւ ի ծարին, ի վերայ ոսկւոյն
վերայ արծաթոյն արծա- ոսկւով եւ ի վերայ արծա-
թով, եւ յամենայն գործ Թոյն արծաթով, եւ յամե-
ձեռնին ծարտարապետաց: նայն գործ ձեռնին ծարտա-
Արդ, եթէ իցէ որ յօժար րապետաց: Արդ, ո՞վ իթէ
յոտուտաւորս բերել այսօր, յօժար անաւորս բերել այ-
լցոցէ զձեռս իւր Տեառն Աս- սօր վասն Տեառն:
տուծոյ:

Երիս հազարս տաղանդս ոսկի ի Սովփերայ,
եւ եւթն հազար տաղանդ քնտիր արծաթ, օճանել
նորօք զորմս տաճարին ի ձեռն արուեստաւորաց:

Եւ որ ոք յօժարիցէ մօտ ընուլ զձեռս իւր այսօր
Տեառն:

Գեղեցիկ ոսկեդարեան բառ մըն է Խաշի-
բառը, որ Երրայականին մէջ դրուած է նուէր,
ընծայ, Եօթանասնից մէջ չկայ այս բառը, բայց
կը թուի թէ մօտ ձեւը ուղղելու է մօտ. (Եր-
կաթագիր գրութեան մէջ ՏՐԱՒ-Բ եւ ՄՏԱՒ-Բ
խիստ չնչին տարբերութիւն միայն ունին): Ըստ
այսմ Խաշի-բառը կը նշանակէ «ուստական նուէր»,
բարի գործի մը համար ի նպաստ տրուած գու-
մարը, եւ կը ծագի անշուշտ Խաշի-բառէն:

13. Ծիւնի-ճիւնի:

Երկաթ յոյժ ի բեւեռս դրանցն, ի գամս
յօգիցն եւ ի կրկունս ճիւնեացն (Ա ՄՆ. ԻԲ. 3):
Հոս ձեռագիր մը ունի ճիւնեացն: Ասիկա խանգա-
րեալ ձեւ մը չէ, այլ կը համեմատի Ողմեցոց
ենթաբարբառին ջիւն «ծիւնի» ձեւին հետ:

14. Կաշի-բառը. Ա ՄՆ. ԻԲ. 19:

Եւ մնաւ նա յախտ չա- Եւ մնաւ նա յախտ չա-
չարանաց իւրոց: Եւ ոչ ա- րաչար:
րարին նմա այնուհետեւ
ժողովուրդն լալիս եւ կաւնա-
յիթն, եւ ոչ հուր այրեցին հուր այրեցին նմա ժողո-
ւմա՛ հարցն իւրեանց: վուրդն որպէս ի վերայ
հարց նորա:

1 «Եւ ոչ հուր այրեցին նմա հարցն իւրեանց», անի-
մաստ կազմութիւն ունի. ըստ խաշի-բառի է նմա, որով
իմաստը կը պարզուի եւ միւս կողմէ կ'ունենանք Երրայա-
կանին «Խաշի» եւ Եօթանասնից էթի- բառերուն համապա-
տասխանը: Կրնայ ուղղուիլ նաեւ «Եւ ոչ հուր այրեցին
նմա՛ նման հարցն իւրեանց»:

ՆՈՐԱՅԻՆ ՄԱՆՆ. ԳԻՐԳ

Եւ մեռաւ ի չար հիւանդութեանն յայնմիկ-
եւ ոչ արար նմա ժողովուրդն յուղարկութիւն,
իբրեւ զյուղարկութիւն հարցն նորա:

Նորագիւտ հոմախի-ն բառը երկրորդ ձեռա-
գրին մէջ աւանդուած է հոմախի-ս ձեւով. եւ ինձ
այնպէս կը թուի թէ առաջինն ալ ուղղելու է
հոմախի: Համապատասխան նախադասութիւնը
չկայ Եբրայականին մէջ, բայց բարեբախտաբար
խօսքին կաղմէն պարզ կերպով կ'երեւայ որ հո-
մախի կամ հոմախի (յգ. հոմախի կամ հոմախի) կը
նշանակէ «մեռելի յուղարկութիւն», ինչ-
պէս ունինք նաեւ Եօթանասնից օրինակին մէջ:

Կոմախի կամ հոմախի շատ կարեւոր բառ մ'է
ստուգաբանական տեսակէտով: Ասիկա անշուշտ
հոմա- բառին մէկ ուրիշ ձեւն է: Brockel-
mann ZAss. 13, 327 (հմտ. հայ թրգմ.
ՀԱ. 1899, 286) վերջինս փոխառութիւն կը դնէ
ասորեստանեան kimahhu «դադաղ» բառէն
եւ այս իմաստէն մերինին անցնելու համար ի
նկատի կ'առնու Եսորաբաբելական թաղման սո-
վորութիւնը: Նորագիւտ հոմախի «յուղարկաւ-
րութիւն» ձեւը փաստ մը աւելի կու տայ այս
մեկնութեան, կազմելով երկու նշանակութեանց
միջին օղակը:

Հին Հայկ. բառ. գիտէ հոմախ (ի հօղով-
մամբ) «պատարագ, ընծայ, նուէր» ձեւ մը. ա-
սիկա գուցէ մեր հոմախի բառն ըլլայ, նշանակու-
թիւնը սխալ հասկցուած: Իսկ Նոր Հայկ. բառ.
գիտէ հոմախի «հոմախի» միայն հետեւեալ վկայու-
թեան մէջ. «Ոռնան եւ ողբան եւ գուժեն իբրեւ

կմախիս մեռելոց» Թղթ. Բարուք.: Հոս ի հարկէ
հոմախի ճիշտ նոյն նշանակութիւնն ունի ինչ որ
վերը. յունարէնն ունի մերձաւոր իմաստով ἐν
περιδεδίπνω «ի ճաշ մեռելոյ», Հայկ. բառ. ծա-
նօթ չլինելով հոմախի կամ հոմախի «յուղար-
կաւորութիւն» բառին, կը կարծէ թէ թարգ-
մանիչը սխալ կարգացած ըլլայ յունարէնը (իբր
περιδεδίπνω «ահաբեկ»), որով թարգմաներ է
հոմախի իբր «կմախ եղեալ ի խրտուիլակ»:

15. ԿՏԵՐԻՐԱԾ. Բ ՄՆ. Ի. 3:

«Եւ անկանէին ամենայն ժողովուրդքն յեր-
կիր ի վերայ երեսաց իւրեանց, ի վերայ ԿՏԵՐԻՐԱ-
ՐԱԾ ԿՏԵՐԻՐԱՅՆ, երկիր պագանէին եւ օրհ-
նէին զԱստուած»: Եօթանասնից օրինակն ունի
նոյն տեղը «եւ անկան ի վերայ երեսաց յերկիր
ի ԿՏԵՐԻՐԱՅՆ տեղոջն, եւ երկիր պագին եւ օրհ-
նեցին զՏԵՐ»: Նորագիւտին «ԿՏԵՐԻՐԱԾ ԿՏԵՐԻՐԱՅՆ
ԿՏԵՐԻՐԱՅՆ» գեղեցիկ շարքին դէմ՝ երկրորդը ունի
միայն «ի քարայատակ տեղոջն»: Նոր բառ է
ԿՏԵՐԻՐԱԾ «վրան մարմար քաշած, մարմարիո-
նով սալայատակած»: Միւս ձեռագիրն ունի
ԿՏԵՐԻՐԱԾ. ձեւին համար հմտ. ԿՏԵՐԻՐԱՅՆ Անան.
եկեղ.:

16. ԿՅԴ. Բ ՄՆ. Թ. 25:

Եւ էին Սողոմոնի քա- Եւ էին Սողոմոնի չորեք-
նասուն հազար մատակ ծի հազար ախոռք ծիոց եւ կա-
կոռոյի եւ երկւարք կառաց ուց եւ երկոտասան հազար
երկոտասան հազար: այրուծի:

Եւ էին Սողոմոնի չորք բեւեռ մատակ ձիք ի
կառս, եւ երկոտասան հազար երկվարք:

Որովհետեւ երեք հատուածները շատ կը տարբերին իրարմէ, ուստի դժուար է ստուգել հոգի ձեւին նշանակութիւնը: Ըստ իս ասիկա հոյո բառին սեռականն է եւ կը նշանակէ «ձիերու ջով կամ երամակ»: Նոր Հայկ. բառ. կը յիշէ հոյո այս իմաստով եւ վկայութիւն կը բերէ խոսքովէն, փիլոնէն ու Վալիսթենէսէն: Նորագիւտ ձեւը կը ցուցնէ թէ բառը ոսկեգարեան է:

17. Հանել:

Ասոր վրայ տես վարը թիւ 19:

18. Հեթանոց. Բ ՄՆ. ԼԴ. 11:

Ասոր վկայութիւնը տես վերը թիւ 3: Թէ երբայականին եւ թէ Խօթանասնից մէջ համապատասխանն է «ի գերանս». ասկէ կը հետեւի թէ հեթանոց (ուղղելի գուցէ հեթանոց) կը նշանակէ «գերան շինելու յարմար, գերանցու» եւ կը ծագի հեթան «գերան», ոսկեգարեան բառէն:

19. Հրաւանդ. Բ ՄՆ. Դ. 16:

Եւ զհրաւանդսն եւ զհա- Եւ զկաթսայսն եւ զթիս
նելիսն եւ զկաթսայսն եւ եւ զմնահանսն եւ զամն-
զմնահանսն եւ զամնայսն նայն զործիս նոցա արար
զկահ եւ զկարասի եւ զգոր- Զիրամ:

Եւ զկաթարայս եւ զբառնայիս եւ զսաննս եւ
զմնահանսն եւ զամնայսն կահ նոցա, զոր արար
Զիրամ:

Համեմատելի բառերը չորս են, հրաւանդ,
հանել, կաթայ եւ հաւան: Ասոնցմէ վերջինը (հա-

հան «պատառաքաղ») նոյն է երեքին մէջ ալ.
կաթայ կայ երբայականին մէջ, բայց տեղափո-
խուած է. Խօթանասնից թարգմանութեան մէջ
դարձած է հան (հոմանիշ), բայց իր տեղը փո-
խած չէ: Կը մնան երկու անծանօթները՝ հրաւանդ
եւ հանել, որոնց դէմ երբայականը ունի միայն
թիւ, իսկ Խօթանասնիցը կը գնէ կաթայ եւ հաւ-
անդ ձեւերը: Երբայականը բառերու թէ չաքքը
եւ թէ թիւը փոփոխած ըլլալով՝ ճշտիւ համե-
մատելի չէ նորագիւտին հետ, մինչդեռ Խօթանաս-
նիցը երկու տեսակէտով ալ համաձայն է, ուստի
դժուար չէ գուշակել թէ հրաւանդ պիտի նշա-
նակէ «կաթայ», իսկ հանել «հաւանդ»: Այս
բանը կը հաստատէ նաեւ բառերուն ստուգա-
բանութիւնը. հանել եւ հաւան հոմանիշներ են,
ուստի հանել եւ հաւան ալ հոմանիշներ ըլլա-
լու են: Հրաւանդ կազմուած պիտի ըլլայ հաւ եւ
վանդ բառերէն. վերջինէն է նաեւ վանդ «կաս-
կարայ», Եւ. Լ. 3, ԼԴ. 16. ուստի հրաւանդ (իմա
հրաւանդ) «կրակի վրայ բան խորովելու կասկա-
րայ»:

20. Մայրախոյ, հայրախոյ:

Ես բնակեալ եմ ի տաճարս հայրախոյ
(Ա ՄՆ. ԺԷ. 1): Ընդէր ոչ շինէք դուք ինձ տա-
ճարս հայրախոյ (Ա. ՄՆ. ԺԷ. 7): Խօթանասնիցն
ունի ասոնց դէմ ի հայր փայտից, իսկ երբայականը
եղևախոյ: Կազմուած են հայր բառէն փոխ-
բայով, որ հետեւաբար կրնայ փայտեղէն իրերու
համար գործածուիլ:

21. Մանգա:

1. Եւ զնէր Դաւիթ մա- Եւ քաշխեաց ամենայն սունս մատունս ամենայն խորայեւացի մարդոյ, յախորայեւացի մարդոյ, յաբանց մինչեւ ցկանայս. առ րանց մինչեւ ցկանայս, առ այր նկանակ մի հացի, պաայր քարար մի եւ մսնգառ տառ մի մսոյ եւ կարկանմի եւ կտապ մի (Ա. Մն. դակ մի: ԺՁ. 3):

Եւ քաշխեաց ամենայն Խորայեւի յառնէ մինչեւ ցկին, ի մարդ՝ հաց մի ի հացարարոցէ, եւ պատառ մի ի կասկարայից:

2. Եւ ի վերայ հացին, որ Եւ ի վերայ հացին առաառաջի զնեն, եւ ի վերայ ջառորութեան, եւ ի վերայ նաշնոյ պատարագացն եւ նաշնոյ հացի պատարագին եւ ի վերայ անխմոր նշխաան, եւ ի վերայ խմնալ րաց եւ ի վերայ տապաալ կին եւ զանգեւոցն եւ ի վերայ ամենայն շափուց վերակացութեան:

Հացին առաջադրութեան եւ ի վերայ նաշնոյ պատարագացն, եւ քաքարացն, բաղարջացն եւ տապակին եւ զանգեւոցն իւղով եւ յամենայն չափսն:

Բառին նշանակութիւնը ճշտել քիչ մը դժուար է: Առաջին վկայութեան մէջ ունինք համեմատելի երեք բառ. բառ, բառ, բառ, կորու, որուն դէմ երբայականն ունի «նկանակ մի հացի, պատառ մի մսոյ եւ կարկանդակ մի» (כבד-תל-אשר-אשר). իսկ Եօթանասնիցը «հաց եւ պատառ մը միս» (կարկանդակը կը պակսի): Ասոնց համեմատութենէն այնպէս կը հետեւի թէ մանգա կը նշանակէ «միս, պատառ մը միս»:

Սակայն այս նշանակութիւնը չի յարմարեր երկրորդին: Հոս բարբախտաբար մանգա ունի ածական մը «նիստ», զոր մեկնեցինք «անխմոր, բաղարջ», եւ որ չկրնար յարմարիլ մսին: Ուստի կը հետեւի թէ մանգա խմորեղէնի տեսակ մ'է եւ առաջին վկայութեան մէջ նախորդ ու յաջորդ բառերուն հետ հոմանիշներու շարք մը կը կազմէ (քաքար, մանգառ, կտապ), երկրորդին մէջ ալ իրօք որ երբայականը կը հանէ «անխմոր նշխար, ձեւը, որով մանգա» «խմորեղէն» նշանակութիւնը հաստատութիւն կը գտնէ:

Երկու ձեռագիրներէն մէկը երկու պարագային ալ գրած է մանգա, զոր խալաթեան կը մերժէ, որովհետեւ առաջին ձեռագիրը կը ներկայացնէ միշտ աւելի ընտիր գրչութիւն մը:

22. Մանգա Ա Մն. Թ. 19:

Եւ Սեղովմ... եւ եղ- Եւ Շաղովմ... եւ եղ- բարբ իւր... ի վերայ գոր- բարբ իւր... ի վերայ գոր- ծոց ծառայութեան, որ ծոց ծառայութեան, որ պապանեն զղահեթ մաշկին, իէին զսեամս խորանին եւ եւ հարբ իւրեանց ի բա- հարբ իւրեանց ի բանակն նակս Տեառն որ պանեն Տեառն պանէին զղուռն: զմուտ մաշկին:

Եւ Սաղովմ... եւ եղբարբ նորա... ի վերայ գործոց սպասուն, որը պահէին զպահպանութիւնս խորանին, ինքեանք եւ հարբ իւրեանց ի բանակին Տեառն, եւ պահէին զմուտն:

Նորագիտին մանգա բառին դէմ թէ Եբրա- յականը եւ թէ Եօթանասնիցը կը զնեն «խորան, վրան». ասիկա անշուշտ նոր առում մ'է միայն. բառը չի կրնար զատուիլ մանգա «կաշի,

մորթ, ձեւէն. իսկ նոր առման համար կրնայ համեմատուիլ վրաց. հալէ «երկար զգեստի քղանցք, վրանի ծածկոց»:

23. Մ-Ն Ա ՄՆ. ԺԲ. 40:

Եւ կրէին իշովը, ուղտովը եւ բերէին իշովը եւ եւ ջորովը եւ միառք զկե- ուղտովը եւ ջորովը եւ քակուրս անք եւ գինոյ եւ եղամբք զհաց, եւ ալիւրի եւ չամշոյ եւ պաղատիտս, կերակուր, պաղատիտ եւ ծէթ եւ զարջառ եւ զոչխար յոյժ: չամիչ եւ գինի եւ ծէթ եւ զարջառ եւ զոչխար յոյժ:

Եւ բերէին նոցա ուղտուք եւ իշովք եւ ջոր- ւովք եւ եղամբք կերակուրս, ալիւր եւ թուզ, եւ չամիչ եւ գինի եւ ծէթ եւ զուարակս եւ ոչխարս բազումս:

Թէ Եբրայականին եւ թէ Եթովպականին մէջ հո-Ն բառին համապատասխանն է «եզ», բայց կը թուի թէ հո-Ն այս իմաստով չէ, այլ կը նշանակէ պարզապէս «գրաստ» կամ լաւ եւս «ձի» (չկրնար ըլլալ իբր լատ. *mulus* «ջորի», որովհետեւ Լ-ը բառը յիշուած է արդէն նոյն տեղը): Նոր Հայկ. բառ. ունի երկու վկայութիւն, որոնցմէ մէկուն մէջ հո-Ն գործածուած է իբր անական «վարժ, կրթուած», ընտելացած (անասուններու համար), նշանակութեամբ, իսկ երկրորդին մէջ իբր գոյական՝ «գրաստ» նշանակութեամբ. հմմտ. լինի երկ- վար հո-Ն եւ վարժ. Ոսկ. Ես. Էշն օրինակեաց զհրէայսն. քանզի որպէս հո-Ն ի թամբս եւ ի բեռն... Զբր. 4թ.:

24. Յ-Կ Ա ՄՆ. ԺԲ. 13:

Հանաքաւալերեաց, Ժիր Բաջ լեր եւ զօրասցուք լիցուր ի վերայ զօրաց, քա- վասն ժողովրդեան մերում՝ ղարաց, յատակաց երկրին եւ վասն քաղաքաց Աստու- Աստուծոյ մերոյ: ծոյ մերոյ:

Քաջ լեր եւ զօրասցուք վասն ժողովրդեան մերում, եւ վասն քաղաքաց Աստուծոյ մերոյ:

Յ-Կ բառը գոյութիւն չունի ոչ Եբրայականին եւ ոչ ալ Եթովպականին թարգմանու- թեան մէջ. սակայն հաւանական է հետ յա- րագրութիւնը կը ցուցնէ թէ «տեղ» նշանա- կող բառի մը հետ գործ ունինք: Իրօք ալ ՆՀԲ (Նոր Հայկ. բառ.) ունի յ-Կ հայերէն «մէկուն բուն երկիրը». հմմտ. Հեշտալի է եւ աշխարհս այս եւ հայրենի յ-Կ. Ածաբ. ի Մակար. Պա- տերազմ տան վասն հայրենեաց յ-Կ. եւ փրկութեան ազգի. Սրկ. քհն.

25. Ո-Ն Ե-Կ Ա ՄՆ. Է. 9:

Եւ արար Սողոմոն զտօն Եւ արար Սողոմոն զտօն նաւակատեացն ի ժամա- ի ժամանակի յայնմիկ նակի յայնմիկ զեւթն օր... զեւթն օր... Եւ արարին Եւ արար յաւուրն ութ- յաւուրն ութերորդի ժողով րորդի զտօն շնորհաւ, զի մեծ, զի զեւթն օր արա- զեւթն օր արար զնաւա- րին զնաւակատիս սեղա- կատիս սեղանոյն եւ զեւթն նոյն եւ զեւթն օր արարին օր արար զտօն տարեկա- զտօնն: նացն:

Եւ արար Սողոմոն զտօնն ի ժամանակին յայնմ աւուրս եւթն... Եւ արար յաւուրն ու- թերորդի էլ. վասն զի զնաւակատիս արար սե- ղանոյն զեւթն օր տօնին:

Նորագիւտ օրինակը կը հայթայթէ մեզ շատ կարեւոր բառ մը «**հեռանկար**», որուն դէմ Եւրոպական ունի «**Ժողով մեծ**», իսկ Եօթանասնիցը «**Ելս**», ասիկա նախադասութիւն հաւաքական է, որովհետեւ նախադասութիւն տօնին պատրաստական մասն է, իսկ «**հեռանկար**» բառն տօնը կամ տօնին վերջաբանը: Կը թուի կազմուած ըլլալ «**հեռ**» եւ «**նկար**» բառերէն. սակայն ասոնց ներքին կապը անբացատրելի է ինչ: Թերեւս ասորերէնը կարենայ տալ յարմար մեկնութիւն մը:

26. Ուղեբերական Բ ՄՆ. ԺԶ. 13:

«Եւ արարին նմա **ուղեբերական** մեծ եւ լացին զնա լալեօք մեծաւ յոյժ»: Եօթանասնիցն ունի հոս «Եւ արարին նմա յուզարկութիւն մեծ յոյժ», ուր նորագիւտին **ուղեբերական** ձեւին դէմ կը գտնենք **յուզարկութիւն**, այն է արդի **յուզարկութիւն** տասնականեան ձեւը: Երկրորդ ձեւագիրն ունի **յուզարկութիւն**, զոր խալթեան բնագրին մէջ մտցուցած չէ իրաւամբ: Որովհետեւ ըստ իս **ուղեբերական** ոչ միայն սխալ ձեւ մը չէ, այլ նոյն իսկ աւելի հին եւ ընտիր է քան **յուզարկութիւն**: Բառս՝ **ինչպէս** յայտնի է, կազմուած է **ուղի** եւ **արկան** բառերէն. **ի** + **ն** հնագոյն հայերէնի ձայնական օրէնքներով կը դառնայ **ե**. **ինչ**. ***յուզարկ** = **յուզարկ**, ***յուզարկ** = **յուզարկ**, ***յուզարկ** = **յուզարկ** եւն. ըստ այսմ սպասելի էր **ուղեբերական**, զոր կը գտնենք նորագիւտին առա-

ջին ձեւագրին մէջ եւ ոչ **թէ** **յուզարկութիւն**, որ համեմատաբար նոր շրջանի ձեւ է:

27. Պարբերական Բ ՄՆ. ԺԳ. 20:

Եւ նկուն եղեն որդիքն Եւ նկուն եղեն որդիքն իսրայելի յաւուր յայնմիկ... Եւ ոչ կարաց պատմիկ... Եւ ոչ կարաց գառազարկել Յերոքովամ, զի մեղ զօրոյթիսն Յերոքովամնայն աւուրս կենաց վամ՝ զամենայն աւուրս իւրոց Արիա զկնի էր եւ Արիայ: Նալածէր զնա:

Եւ նկուն եղեն որդիքն իսրայելի յաւուր յայնմիկ... եւ ոչ եւս **հոյր** **յուզարկութիւն** Յերոքովամայ զամենայն աւուրս Արիայ:

Պարբերական կը նշանակէ ուրեմն «**ոյժ** գտնել, զօրանալ, զօրութիւն ունենալ»: Կը թուի իրանեան փոխառութիւն, բայց ոչ զանգերէնի եւ ոչ ալ պարսկերէնի մէջ կրցայ գտնել նման բառ մը:

28. Ստանդարտ Բ ՄՆ. Բ. 18:

Եւ գտան ի մէջ հարիւր Եւ գտան հարիւր յիսուն եւ երեք հազարք եւ յիսուն եւ երեք հազարք եւ վեց հարիւր այր. եւ արար վեց հարիւր. եւ արար ի նոցանէ Սողոմոնս եւթանսուն հազարք ի նոցանէ եւթանսուն հազարք ի նոցանէ, եւ արար ի նոցանէ, եւ երիս հազարս եւ վեց հարիւր զործավարս ի վերայ նոցա:

Եւ գտան հարիւր յիսուն հազար, եւ երեք հազար եւ վեց հարիւր. եւ արար ի նոցանէ եւթանսուն հազարք եւ յիսուն հազարք, ութսուն հազար քա-

րահատաց եւ զերեք հազարսն եւ զվեց հարիւրսն՝
գործավարս ի վերայ նոցա:

Նորագիւտ սրահներ բառին տեղ եբրա-
յականն ու Եօթանասնիցն ունին բեռնակներ: Մեր
բառը կազմուած է ուրեմն ըստ այնմ իրեւ ձեւէն:
Ասոր հետ նոյն է նաեւ յաջորդը:

29. Սրահներ Բ ՄՆ. ԼԴ. 13:

Եւ արքն՝ որ էին հաւա- Եւ արքն այնորիկ կային
տարիմը ի վերայ գործոցն, հաւատովք ի վերայ գոր-
ծայեթ եւ Աբդիա Ղեւտա- ծոյն եւ վերակացուքն նոցա
ցիք յորդոցն Մերարեա, Յայեթ եւ Աբդիա Ղեւտա-
եւ Հարարիա եւ Մնաս- ցիք յորդոցն Մերարեայ,
դամ յորդոցն Կաաթու եւ Հարարիա եւ Մնասու-
ծնազօք, եւ ամենայն որ- դամ յորդոցն Կաաթու
դիք Ղեւտացոցն ի սրինգս եւ ամենայն Ղեւտացիքն էին
նրգոց: Ի վերայ բնոնակիք ծարտար ի նուագարանս
ստամնառորաց վարդա- երգոց: Եւ ի վերայ թնո-
ւակտը, որ գործեցին զգործ մնայն գործաւորացն վե-
ծնակնով:

Եւ արքն այնորիկ կային հաւատովք ի վե-
րայ գործոյն. եւ վերակացուքն նոցա՝ Յէթ եւ
Աբդիա՝ Ղեւտացիք յորդոցն Մերարեայ, եւ
Զարարիա եւ Մնասդամ յորդոցն Կահաթու
այց առնել. եւ ամենայն Ղեւտացի որ ոք էր
իմաստուն նուագարանօք երգոցն: Եւ ի վերայ
բեռնակիցն եւ ի վերայ այնորիկ որք առնէին
գործն եւ զպատրաստութիւն գործոյն...

Սրահներ բառին դէմ հոս ալ թէ
եբրայականն ու թէ Եօթանասնիցը կը դնեն
բեռնակներ. եւ թէ նորագիւտին մէջ բեռնակներ
բառն ալ կայ, ասիկա շփոթելու չէ մեզի, որով-
հետեւ իբրեւ բնական վերագիր դրուած է,
իբր թէ ըսել ուզէր բեռնակիցն:

Վերի վկայութեան մէջ երկու նկատելի
կէտեր ալ կան. առաջին՝ վարդապետ բառը
«վերակացու» նշանակութեամբ. ասիկա բա-
ռիս հնագոյն առումն է, ինչպէս ունի եւ խորե-
նացին (Ա. 15) եւ ուրկէ ծագած է արդի
վարդապետ (վարդապետ > *վարդպետ >
վարպետ): Ըստ այսմ բեռնակի սրահներաց
վարդապետ կրնայ պատշաճապէս թարգմանուիլ
«համալրակ»:

Երկրորդն է ճեպօղ, եւ աւելի վարը ճեպ-
ով. ասոնք ըստ երեւոյթին կը պակսին եբրայա-
կանին եւ Եօթանասնից մէջ, բայց իրօք վերակա-
ցու, այս առնել ձեւերուն տեղ դրուած են եւ
կը նշանակեն «փութացնող, շտապեցնող, հսկող
որպէս զի գործաւորները ծուլութիւն չընեն»:
Հոս նկատենք նաեւ թէ շէնքի մը վրայ աշխա-
տելու ժամանակ երգելու սովորութիւնը մինչեւ
այսօր ալ կենդանի է Պարսկաստանի մէջ.
բանւորներէն մէկը՝ կարծեմ գլխաւորը, ամբողջ
օրը պատերուն վրայ կանգնած բարձր ձայնով
կ'երգէ. «Իւրեւել վերդաւ. Էրեւել վերդաւ —
շաղախը տո՛ւր, տղաս, աղիւսը տո՛ւր, տղաս»
եւն անվերջ. իսկ միւսները զայն ըսելով կ'աշ-
խատին լուիկ մնչիկ:

30. Սրահներ Բ ՄՆ. Ի. 6:

Տէր Աստուած հարցն Տէր Աստուած հարցն
մերոց, դու այն ես, որ մերոց, ո՞չ ապաքէն դու ես
յերկինս եւ ի վերայ երկրի Աստուած յերկինս, եւ դու
ստորեւ, եւ իշխես դու ի տիրես ամենայն թագաւո-
ւերայ ամենայն թագաւո- րութեանց հեթանոսաց:
րութեանց հեթանոսաց:

Եբրայականը տառ առ տառ նոյն լինելով Եօթանասնից հետ, վերջինս առաջնոյն տեղ դրի: Ուրեմն երկուքին մէջ ալ կը պակսի Է- ի վերայ ելլել «ր»-է հատուածը: Սորէ ձեւին դէմ երկրորդ ձեռագիրն ունի ի «ր»-է: Բայց ոչ մին եւ ոչ միւսը կը յարմարի այստեղ. ուստի կը թուի թէ խանգարեալ բառ մ'է եւ թերեւս հարկ է ուղղել այսպէս. «Դու այն ես, որ յերկինս եւ ի վերայ երկրի» րէրէ...:»

31. Վարժ Բ. Մն. Դ. 12, 13:

Եւ կատարէր Խորամ գամնայն գործ, զոր արար Սողոմոն վն արքայ ի տան Աստուծոյ. զսիննսն զերկուսին խարսխօք խոյակօք հանդերձ, եւ զքոթարովթն ի վերայ խոյակաց սեանցն երկուս, եւ վարսն երկուս վանդակաձեռն ծածկեալ զերկուսին խոյակսն քոթարովթայն, որ էին ի վերայ խոյակաց սեանցն երկուսն. եւ նոնաձեռն ոսկիս եւ ի միջի երկոցուն վանդակաւ վարսնսն նորա երեք հարիւր, երկուս կարգս ի միում վանդակաւստ վարսի:

Եւ կատարեաց Քիրամ առնել գամնայն գործն զոր հրամայեաց արքայն Սողոմոն ի տանն Աստուծոյ: Զսիննսն երկուս եւ ի վերայ նոցա զեղյակսն եւ ի վերայ խոյակաց սեանցն զքովթարովթան զերկուսեան, եւ զվանդակաւսն զերկուս առ ի ծածկել զեղյակս քովթարովթայն, որք

էին ի վերայ գլխոց սեանցն: Եւ զանգակս ոսկեղէնս չորեք հարիւր յերկուսեան վանդակաւսն. եւ զերկուս ազգս նոնաձեռացն ի միում վանդակաւսն...:

Մեզ զբաղեցնող բառերուն վրայ եբրայականը տարբերութիւն չունի, ուստի հարկ չկայ դնել զայն առանձին: Վարժ յայտնի էր մեզ իրրեւ «ձուկ բռնելու ուռկան», բայց հոս ստացած է երկրորդ նշանակութիւն մ'ալ, այն է «ցանցակերպ զարդ, հիւսուածքի պէս. ֆրանս. réseau, ռուս. сеть»:

Վանդակաւ ձեւը կարելի էր կարծել վանդակ(ակ) եւ կառ բառերով բարդուած, բայց որովհետեւ քիչ մը յետոյ կ'ըսուի վանդակաւս, Եօթանասնից մէջ վանդակաւստ ձեւով է եւ երկու ձեռագիրներէն մէկն ալ վանդակաւս ընթերցուածն ունի, ուստի անշուշտ ուղղելի է վանդակաւստ:

32. Վերադարձ Եւ Մն. ԺԱ. 23, Ի. 5:

1. Սա այն է, որ սատակեաց զայրն եգիպտացի, զայրն յաղթանդամ հինգ կանգնեան, որ ունէր զնիզակն ի ծեփին իբրեւ փշերստորի ոստայնանկաց (Ա Մն. ԺԱ. 23):

Նա՛ եհար զայրն եգիպտացի՝ զայր երեւելի հինգ կանգնեան, եւ ի ձեռն եգիպտացւոյն նիզակ իբրեւ շարժի ոստայնանկաց:

2. Եւ եղև դարձեալ պատերազմ ընդ այլազգիսն. եւ հարկանէր վանէր Եղիա-

նան որդի Յայիր զԱթոմի
եւ զեղբայր Գողիմադու, եւ
բուն նիզակի նորա իբրեւ
զվերառորի ոստայնակաց
(Ա Մն. Ի. 5):

Եւ եղեւ դարձեալ պատերազմ ընդ այլազ-
գիսն, եւ եհար Եղէանան որդի Յայիրայ զՆէեմի
զեղբայրն Գողիմադու գեթացւոյ. եւ փայտ նիզակի
նորա իբրեւ զհարբէ ոստայնակաց:

Երբայականը տարբերութիւն չունի:

Խնդրական բառին դէմ միւս ձեռագիրը
կը ներկայացնէ առաջին վկայութեան մէջ վեր-
հարբէն, երկրորդ վկայութեան մէջ զվեր-
հարբէն ընթերցուածք: Երբայականն ունի Եղէանան
այն է «գլան ոստայնակաց»: Եթեանանիցը կը
ներկայացնէ պարզապէս հարբէ, որ գործածուած
է նաեւ Բ թագ. ԻԱ, 19 եւ կը մեկնուի «ջուլ-
հակին առջեւի փայտը» որու վրայ կը փաթեթուի
գործած կտաւը: Ասկէ կը հետեւի թէ վերհարբէ
ածանցուած է հարբէ ձեւէն. եւ եթէ վեր մասը ի
վեր, վեր բառն է, ամենայն հաւանականութեամբ
հարբէ ձեւն ալ հարբէ, հարբէ բառն է, որով
վերհարբէ կը դառնայ «վեր վար, բարձր ու ցած»
կամ նման նշանակութեամբ կազմութիւն մը:

33. Վերհարբէ Բ Մն. Բ. 10:

Եւ ասաւստիկ գործաւո-
րացող փայտահարիք ծա-
ռայից քոց հրաման տուաք
տալ վնեւտակ ցորենոյ
քոռս քսան հազար, եւ գա-
րոյ քոռս քսան հազար, եւ
ծիթոյ մարս եւ զինոյ մարս
քսան հազար:

Եւ ասաւստիկ գործաւո-
րացող փայտահարիք ծա-
ռայից քոց
տաց եւ ցորենոյ
քոռս քսան հազար եւ գար-
ոյ քոռս քսան հազար, եւ
զինոյ մարս քսան հազար
եւ ծիթոյ մարս քսան հազար:

Եւ գործօնէիցն որք հատանեն զփայտն ի
կերակուր ետու հաց՝ ոռճիկ ծառայից քոց՝ քսան
հազար քոռ ցորենոյ, եւ քսան հազար քոռ
գարոյ, եւ քսան հազար չափ գինւոյ, եւ ձէթ
քսան հազար չափ:

Նորագիւտ գեղեցիկ բառս վերհարբէ կը
նշանակէ ուրեմն «ոռճիկ, թոշակ, բանւորներու
տրուած վարձ պաշարեղէնով»:

34. Տահ:

Նորագիւտ Մնացորդաց գրքին մէջ հոռ-
բառը շատ անգամ անսովոր ձեւով մը հոլո-
վուած է. համտ. ի հոռահէ Ա Մն. Ի. 6. հոռ-
հաշէ Ա Մն. Ի. 26. հոռահաշէ Բ Մն. Ա.
2. Ասոնք կ'ենթադրեն հոռահ ուղղական մը,
որուն այլուր պատահած չեմ:

35. Տահայ Բ Մն. Բ. 16:

Եւ մեք հարցուք զփայտ Եւ մեք հարցուք փայտս
ի Լիբանանէ ըստ ամե- ի Լիբանանէ ըստ պի-
նայն պիտոյից քոց եւ բեր- տոյից քոց եւ բերցուք
ցուք զնա ի տոփուս ընդ զնոսս ի շատու ընդ ծով
ծով ի կողմանս Յովդա- ի Յովպէ առ քեզ եւ դու
ցոց եւ դու հանցես զնա հանցես զնոսս յերուսա-
ղէմ:

Եւ մեք հատանեմք փայտ ի Լիբանանէ ըստ
ամենայն պիտոյից քոց. եւ անցուք զնոսս ընդ
ծով լաստս ի Յովպէ եւ հաւաքեսցես զայն
յերուսաղէմ:

Երեքին միաձայն վկայութեամբ հոռայ կը
նշանակէ ուրեմն «լաստ»: Կայ թրք. *duba*
«լաստ, լաստանաւ», բայց ասիկա առ առաւելը
կրնայ մեզմէ փոխառեալ ըլլալ: Կը թուի թէ

որոշ, ստուգարանօրէն կապ ունի որոշ «արկղ» բառին հետ:

«Ձնա ի տոփայս» ընթերցուածին դէմ երկրորդ ձեռագիրն ունի զեւ- «որոշ» սխալագրութիւնը, ուր - յառաջացած է անշուշտ երկաթագիր գրութեան մէջ ի եւ ի տառերը շփոթելէն:

36. Ք-ի-ւ-լ Ա ՄՆ. ԻԸ. 20:

Մինչեւ գործեսցես կազմես Մինչեւ կատարեսցես մնացես գործ պաշտաման զամենայն գործս պաշտաման Տեառն, զօրինակ ման տանն Տեառն [մնատաժարին եւ տաննորա եւ ցածը կը պակսի]: քակրով նորա եւ վերնատանց նորա եւ ներքին զանձանակին եւ տանն քառութեան եւ զօրինակ տանն Տեառն:

Մինչեւ կատարեսցես զամենայն գործ սպասու տանն Տեառն: Եւ ահա այդ է օրինակ տաճարին եւ սենեկաց նորա եւ սրահից նորա եւ վերնատանցն եւ շտեմարանացն, ներքնատանցն եւ տանն քառութեան եւ օրինակ տաճարին Տեառն այդ է:

Ինչպէս որ Բաղմավէպ 1900, էջ 122 նկատած է, երբայական եւ ասորական օրինակները չունին վերի հատուածը, ուստի պիտի դիմենք Եօթանասնից թարգմանութեան, ուր լիովն մեկնուած է «սրահ»: Բաղմավէպ (անդ) արդէն այս բառը կը մեկնէ իբր փոխառեալ Եօթանասնից Ζαρχῶ (կամ Χαρχῶ) ձեւէն:

37. Ի Կ-ի-ւ-լ Բ ՄՆ. Ա. 14:

Եւ արար իւր Սողոմոն Եւ ժողովեաց Սողոմոն կառս եւ երկվարս. եւ եղն կառս եւ հեծեալս. եւ եղն կառք նորա հազար եւ երեք կառքնորա հազար եւ չորեք հարիւր. եւ հեծեալք իբր եւ հարիւր եւ հեծեալք երկու- երկուտասան հազար, եւ տասան հազար. եւ եթող եթողանդ զկառսն ի քառսն զնոսա ի քառս կառաց ի քառս կառապանացն:

Եւ ժողովեաց Սողոմոն կառս եւ հեծեալս, եւ եղն նմա հազար եւ չորեք հարիւր կառք, եւ երկուտասան հազար հեծելոց. եւ եթող զնոսա ի քառս հեծելոցն:

Ի Կ-ի-ւ-լ ձեւը կը պակսի թէ երբայականին եւ թէ Եօթանասնից մէջ: Եւ որովհետեւ ձեռագիրներէն մէկն ալ չունի, մանաւանդ որ տեղւոյն յարմար մեկնութիւն մը չկրնար ստանալ, ուստի աւելորդ սխալագրութիւն մը ըլլալու է՝ ազդուած յաջորդ «Ի Կ-ի-ւ-լ» եւ նախորդ «զկ-ի-ւ-լ» ձեւերէն:

38. Քաբալայի Բ ՄՆ. ԻԵ. 12:

Չերբակալ առնէին որ- Չերբակալ արարին որ- ղին Յուդայ եւ առեալ ղին Յուդայ եւ ածին ածէին զնոսա ի կատար ի կատար քառամուկոյն քառամուկոյն եւ անդ քա- եւ քարավէժ արարին ռավէժ առնէին զնոսա եւ զնոսա եւ սատակեցան սատակէին:

Գերեցին որդիքն Յուդայ եւ ածին զնոսա ի գլուխ քարանձաւին եւ գահավէժ առնէին զնոսա ի ծայրից քառանկէն եւ ամենքեան սատակէին:

Քաբալայի բառին իմաստն է ուրեմն «քարաժայռ», կամ «բարձրաւանդակ». բայց նայե-

լով ստուգաբանական կազմութեան ուղիղ է միայն վերջինը, իբր +ւր եւ յաւ բառերէն բարդուած, «քարին ծայրը, բարձր տեղ, քերծ»:

39. քեփուր. Ա Մն. ԻԸ. 17.

Նոյնպէս եւ շամիրոցն եւ նոյնպէս եւ մնահանացն, տաշտիցն ոսկեացն եւ ծաշակացն եւ ցացն եւ տաշտիցն ոսկեմաղզմայիցն ոսկոցն զկշիռ ղինաց եւ քաժակացն ոսքեփուրացն եւ զքեփուրացն, կեղինաց՝ զկշիռ իւրաքանեւ զկշիռ ոսկոյն եւ զարծաչիւր քաժակի, եւ քաժակացն արծաթեղինաց՝ զկշիռ իւրաքանչիւր քաժակի:

Նոյնպէս եւ զարծաթեղինացն եւ զմահահանացն եւ զնուիրանոցացն եւ զտաշտիցն ոսկեղինաց եւ զկշիռն ոսկեղն եւ արծաթոյ եւ զտփոցն զիւրաքանչիւր ուրուք:

Այս երեք, իրարմէ բաւական տարբերող հատուածներուն համեմատութենէն կ'երեւայ որ քեփուր կը նշանակէ «քաժակ», ասիկա բուն եբրայեցի բառ մ'է, որ եբրայական բնագրին նոյն հատուածին մէջ վեց անգամ կրկնուած է.

Հմմտ. եբր. והמורקות והקשות והב טהור. ולכפורי חובב במשקל לכפור ובפור. ולכפורי חכספ במשקל לכפור ובפור.

Յունականին մէջ ալ Κεφοῦρὲ ἄβελν ունի բառս, ինչպէս կը նկատէ եւ ԲազմաՎէպ 1900, էջ 122:

Չեռագիրներէն մին ունի «քեթուրայն եւ զքեփուր», ընթերցուածը. այս անշուշտ սխալ է, բայց անշուշտ բնագրին մէջ ալ կարելի չէ մէյ մը քեփուր եւ մէյ մ'ալ քեփուր գրութիւնը ընդունիլ. վերջինը իբրեւ հակառակ հայ լեզուի ուղղագրութեան՝ պէտք է ուղղել քեփուր:

Յ Ա Խ Ե Լ Ո Ւ Ա Ժ*

Գրքային տպագրութենէն յետոյ ձեռքս անցաւ Դուրեան Եղեշէ եպիսկոպոսի մէկ յօդուածը՝ հրատարակուած Մասիս թերթին մէջ (1900, էջ 515—519), «Մնացորդաց գիւրջերու նորագիւտ թարգմանութիւնը» վերնագրով:

Յօդուածս բաւական ընդարձակօրէն կը խօսի Մնացորդաց գրքին վրայ եւ կը քննէ զայն այլեւայլ տեսակետներով: Գերապատիւ հեղինակը կը կասկածի նորագիւտին լեզուն ոսկեգարեան ընդունելու. այս մասին համամիտ չենք իրեն: Ի մէջ այլոց կայ նոր բառերու հաւաքում մը եւ անոնց մեկնութիւնը, զոր անտես ընելու չեն աւոնոնք որ այս նիւթով զբաղիլ կ'ուզեն: Թէ այս հաւաքումը եւ թէ տրուած մեկնութիւնները մեր գրքային դուրս բան մը գրեթէ չեն պարունակեր: Յիշե՛լ պէտք է միայն լրի՛ ձեւին յաջող բացատրութիւնը. Դուրեան կը մեկնէ զայն «Ըրացեալն իմաստով՝ իբրեւ բառացի թարգմանութիւն յունականին»:

* Հեղինակին անձամբ մնացած է հայերէնագէտ Ն. Մառի հատուածն «Новооткрытый армянский текст «Паралипоменонъ» (Къ вопросу о переводахъ на армянскій языкъ), ի թերթին Кавказскій Вѣстникъ, Кн. XXV (1902), № 4, стр. 66—83, ուր ի նկատի առնուած է միայն թարգմանութեան գրական արժէքը:

ԵՄԲ. «ՀԱՆՐ.»

Ա Ջ Գ Ը Յ Ի Ն Մ Ը Տ Ե Ն Ա Գ Ը Բ Ը Ն

Ա. Գաղեմքեան չ. Գր. Վ., Ուսումնասիրութիւնք Լեհաստանի զատաստանագրոյն: 1. Պիշոֆ, Լեհաստանի չին իրաւունքը: 2. Գոշեք, իրաւունք հայոց: 1890: Էջ 85+59: Փր. 1.25

Բ. Մեմէլիշեան չ. Գ., Ազգաբանութիւն և լեզու. զարմնի ճիւղաց: 1890: Էջ 50: Փր. 1.—

Գ. Տաշեան չ. Յ., Ազգաբանագիտութիւն և լեզու. զարմնի ճիւղաց: 1891: Էջ ԺԱ+159: Փր. 1.25

Դ. Տառ Դ., Արեւելեան Հայքի Կոնքովիս: Թրգմ. չ. Գ. Վ. Գալեմքեան: 1891: Էջ 79: Փր. —.85

Ե. Տաշեան չ. Յ. Վ., Ուսումնասիրութիւնք Ստոյն-Կալիստենայ վարոց Աղեքսանդրի: 1892: Էջ Դ+272: Փր. 3.—

Զ. Տրվիչ Ա. եւ Գ. Փիսոն, Ուղեւորութիւն ի Փոքր Ասիա: Թրգմ. չ. Յ. Վ. Տաշեան: 1892: Էջ 82: Փր. 1.—

Ը. Մառ Ն., Ամսոնային ուղեւորութիւնից դէպ ի Հայս: Թրգմ. Ո. Անոփեան: 1892: 89: Փր. 1.25

Ը. Գաղեմքեան, Նորագոյն աղբիւրք Մովսիսի Խորենացոյ: Հտ. Ա.: Թրգմ. չ. Յ. Վ. Տաշեան: 1893: Էջ Ժ+51: Փր. 1.—

Թ. Գաղեմքեան չ. Գ. Վ., Պատմութիւն հայ լրագրութեան: Հտ. Ա. 1794—1860: (1 լուսանկարով): 1893: Էջ 232: Փր. 2.50

- Ժ. Կոնյեքի Ժ. Կ., Էնսուլիներ զրոց Դաւթի Անյաղթի: Թրգմ. եւ յաւ. չ. Բ. Վ. Տաշեան: 1893: Էջ Է+92: Ֆր. 1.25
- ԺԱ. Գոլրիկեան չ. Գ. Վ., Հայք յՅդիսաքեթու-պոլիս Դրանսիրումնիոյ 1680—1779: (1 զընկատիւ.) 1893: Էջ Ժ+533: Ֆր. 4.50
- ԺԲ. Խաչաթեան Գ. Կ., Զենոք Գլակ. համեմատական ուսումնասիրութիւն: 1893: Էջ Զ+78: Ֆր. 1.—
- ԺԳ. Տէր-Մովսիսեան Փ., Հայ գիւղական տունը: Թրգմ. չ. Բ. Վ. Պիլգրիմեան: (6 տխտկ. 55 պտկ.) 1894: Էջ Ը+103: Ֆր. 2.—
- ԺԴ. Գարիկեան Ա., Նորագոյն աղքեղք Մովսիսի Խորե-նացոյ. Հտր. Բ. կամ Եւսելուած: Թրգմ. չ. Բ. Վ. Տաշեան: 1894: 8⁰ Էջ ԺԱ+43: Ֆր. 1.—
- ԺԵ. Տաշեան չ. Բ. Վ., Ուսումնասիրութիւնը հայերէն փոխառեալ բառից: Ա. չ. Հիւսշման, Սեմական փոխառեալ բառեր հին հայերէնի մէջ: Բ. Փորքէ-ման Կ., Յունական փոխառեալ բառեր հայերէնի մէջ: Գ. չ. Հիւսշման, Հայկական Յատուկ անուանք: 1894: Էջ Թ+145: Ֆր. 2.—
- ԺԶ. Տաշեան չ. Բ. Վ., Մատենագրական Մանր Ուսումնասիրութիւնը. Մամն Ա: Ա-Զ. Նեմեսիոս, Պրոկո Դիադոնոս, Խոսրովիկ, Գիւրջեհրձուածոց, Պրոկո եւ Սեկունդոս: 1895: Էջ ԺԲ+296: Ֆր. 3.60
- ԺԷ. Տաշեան չ. Բ. Վ., Հայկական աշխատասիրութիւնը հայագէտ Պ. Փէթթէրի, ամիսփուած եւ թարգմ. ծանօթութեամբ: 1895: Էջ Թ+202: Ֆր. 2.5
- ԺԸ. Տիւրեան Կ., Սեւ Ժովու ոռոտական եղբրը: 1895: Էջ 92: Ֆր. 2.—
- ԺԹ. Գոլրիկեան չ. Գ. Վ., Դրանսիրումնիոյ Հայոց Մետրապոլիսը կամ Նկարագիր Կերլա Հայաքա-ղաքի Ի գիւր եւ Ի պատկերս: 1896: Էջ Թ+352: Ֆր. 3.60
- Ի. Տաշեան չ. Բ. Վ., «Վարդապետութիւն առա-քելոց», անվանեալ կամանաց մատենաւ. Թուղթ

Յակոբայ առ Կողբատոս եւ Կանոնք Թագդէի: 1896: Էջ Թ+442: Ֆր. 6.—

- ԻԱ. Տոմաշեկ Վ., Սասուն եւ Տիգրիսի աղքեղաց սահմանները: Պատմական եւ տեղագրական հե-տազօտութիւն: Թրգմ. չ. Բ. Պիլգրիմեան: 1896: Էջ Է+62: Ֆր. 1.—
- ԻԲ. Կարրիկեան Ա., Արգարու զրոյցը Մովսէս Խորե-նացոյ Պատմութեան մէջ: Թրգմ. չ. Գ. Վ. Մէնէվիչեան: 1897: Էջ ԺԺ+107: Ֆր. 1.50
- ԻԳ. Յովնանեան չ. Դ. Վ., Հետազօտութիւնը Նախ-նեաց ուսմիւրէնի վրայ: Ուսումնասիրութիւնը եւ քաղաւածներ: Մամն Ա. Ռամկոթն մատենագրու-թիւնը: Տետր Ա: 1897, Էջ Ը+272: Ֆր. 4.—
- ԻԴ. Յովնանեան չ. Դ. Վ., Հետազօտութիւնը Նախ-նեաց ուսմիւրէնի եւն: Տետր Բ: 1897: Էջ Ա-Ը+273—522: Ֆր. 3.—
- ԻԵ. Գեղեքեան չ., Համառօտ պատմութիւն Հայոց: Թրգմ. չ. Գ. Վ. Գալէմբեարեան: Յաւելուածը 1. Յանկ Հայոց կոտորածներու աղթիւ լոյս տեսած զրքերու: 2. Գաւազանագիրը Կաթողիկոսաց եւ Պատրիար-քաց Հայոց: 1897: Էջ Ը+130: Ֆր. 1.50
- ԻԶ. Մեհեթիշեան չ. Գ. Վ., Գիրք (կամ յօդուած) զրեւու արուեստը: Յաւելուած Գիրք կարդալու արուեստը: 1898: Էջ Է+118: Ֆր. 1.25
- ԻԷ. Խաչաթեան Գ. Կ., Մ. Խորենացու Նորագոյն աղքիւրների մասին քննադատական ուսումնա-սիրութիւնը: 1898: Էջ Է+53: Ֆր. 1.—
- ԻԸ. Տաշեան չ. Բ. Վ., Ակնարկ մը հայ հնագրու-թեան վրայ: Ուսումնասիրութիւն Հայոց զրեւ-թեան արուեստին: (10 զնկատիւ պատկերով:) 1898: Էջ ԺԱ+202: Ֆր. 2.50
- ԻԹ. Դադրաշեան Բ., Փ. Բիւզանդացի եւ իւր պատ-մութեան խարդախողը: Էնսուլիներ Մ. Խորե-նացու աղքիւրների մասին: 1898: Էջ Թ+175: Ֆր. 2.50

- Լ. Մանրեանց Լ., Հայերէն բարբառախօսութիւն:
Թրգմ. ի ուսեմէնէ Հ. Գ. Վ. Մէնէվիշեան: 1899:
Էջ Է+26: Փր. —50
- ԼԱ. Զօնեան Հ. Յ. Վ., Հայք ի Զմիւնիս եւ ի շրջա-
կայս: Հատոր Ա. Զմիւնիս եւ Հայք. (պատկե-
րազարդ:) 1899: Էջ ԺԲ+369: Փր. 5.—
- ԼԲ. Զօնեան Հ. Յ. Վ., Հայք ի Զմիւնիս եւ ի շրջա-
կայս: Հատոր Բ. Զմիւնիս վիճակն զլիւսւոր
քաղաքներն եւ Հայք. (պատկերազարդ:) 1899:
Էջ Ժ+161: Փր. 2.50
- ԼԳ. Գովրիկեան Հ. Գ. Վ., Հայք յնդիսաբեթուպոլիս
Դրամսիրտանիոյ. Բ. Հտր. 1780—1825: 1899:
Էջ Է+554: Փր. 5.—
- ԼԴ. Գազանձեան Ե., Եւդոկիոյ Հայոց գաւառաբար-
բառը: 1899: Էջ Է+120: Փր. 1.—
- ԼԵ. Կարրիէր Ա., Հեթանոս Հայաստանի ութ մեծեան-
ներն Ազաթանգեղոսի եւ Մ. Խորենացոյ համե-
մատ: Թրգմ. Հ. Յ. Վ. Տաշեան (1 քարտէզով):
1899: Էջ 43: Փր. —70
- ԼԶ. Տաշեան Հ. Յ. Վ., Ժողովածոյք առակաց Վաթ-
ղանայ, ըստ Ն. Մատի, տեղեկատուութիւն եւ
քաղուածքներ: 1900: Էջ ԺԱ+193: Փր. 2.50
- ԼԷ. Տաշեան Հ. Յ. Վ., Մատենագրական Մանր Ու-
սումասիրութիւնք. (տես ԺԶ:) Մասն Բ: Է-Ժ.
Խիկար եւ իւր իմաստութիւնն, Ազապետոս եւ իւր
Յորդորականք առ Յուստինիանոս, Թղթակցութիւն
Աբգարու եւ Բրիստոսի ըստ Նորագիւտ արծանա-
գրութեան Նիկեսոսի, եւ Դէորդայ Պիսիդեայ վեց-
օրեայք: 1901: Էջ ԺԲ+384: Փր. 4.50
- ԼԸ. Տէր-Պօղոսեան Գր., Նկատողութիւններ Փաւս-
տոսի Պատմութեան վերաբերեալ: 1901: Էջ
Լ+110: Փր. 1.50
- ԼԹ. Վեբեր Ս., Արարատը Ս. Գրոց մէջ: Թրգմ.
Հ. Բ. Պիլէգիլեան: 1901: Էջ Ե+77: Փր. 1.—
- Խ. Սանտալճեան Յովսէփ Վ., Ատրեստանեայ
եւ Պարսիկ սեպագիր արծանագրութիւնք կամ
որոնք Նաիրի-Ուրարտու աշխարհին պատմութեան
կը վերաբերին: 1901: Էջ 262: Փր. 4.50
- ԽԱ. Խաչաթեանց Բագրատ, Հայ Ժողովրդական
դիցագնական վէպը: 1903: Էջ Լ+72 Փր. 1.—
- ԽԲ. Մեմեթիշեան Հ. Գ. Վ., Արդի լեզուագիտու-
թիւնը: Հտր Ա.: 1903: Էջ Լ+204: Փր. 3.—
- ԽԳ. Մարկարտ Ե., Հայ Բռնաշէք: Թրգմ. Հ. Թ.
Կէտիկեան: 1903: Էջ 39: Փր. —.75
- ԽԴ. Գեղցեք Հ., Սկզբնաորութիւնք Բիւզանդեան բա-
նակաթիւներու դրութեան (1 քարտէզով): Թրգմ. Հ.
Գ. Գարանձիւեան: 1903: Էջ Է+83: Փր. 2.—
- ԽԵ. Կիւրիէրեան Բ. Վ., Ժովք, Ժովք-Տլուք եւ
Հոմ-Կլայ, պատմական եւ տեղագրական ուսում-
նասիրութիւն: (1 քարտէզով): 1904: Էջ Լ+117:
Փր. 1.50
- ԽԶ. Կիւրիէրեան Բ. Վ., Կոլտ Յովհաննէս Պատ-
րիարք. պատմագրական եւ բանասիրական ուսում-
նասիրութիւն: 1904: Էջ ԺԴ+227: Փր. 3.50
- ԽԷ. Պեղեքուրն Հ., Նպաստ մը հայ. լեզուի պատ-
մութեան: Թրգմ. Հ. Գ. Գարանձիւեան: 1904:
Էջ Լ+87: Փր. 1.25
- ԽԸ. Տէր-Մկրտչեան Գ. եւ Ամառեան Հ. Յ.,
Զննութիւն եւ համեմատութիւն Եզնկայ Նորագիւտ
ծեռագրին: 1904: Էջ Է+105: Փր. 1.5
- ԽԹ. Գովրիկեան Հ. Գ. Վ., Հայք յնդիսաբեթուպոլիս:
Գ. Հտր. 1825—1904: Էջ Ժ+658: Փր. 7.—
- Ժ. Շտրեք Մ., Հայաստան, Բրդաստան եւ արեւ-
մտեան Պարսկաստան բաբելական-ատրեստանեայ
սեպագրերու համաձայն: Թրգմ. Հ. Բ. Պիլէգիլ-
եան: 1904: Էջ Է+222: Փր. 3.—
- ԺԱ. Խաչաթեանց Գր., Հայ Արշակունիք ըստ
Մովս. Խորենացոյ, կամ Նոր ուսումնասիրու-
թիւններ Մովս. Խորենացոյ մասին: Թրգմ. Արսէն
Ս. Սիմոնեանց: 1906: Էջ Լ+124: Փր. 1.50

ԺԲ. Պեդեղոսյան Հ., Հայերեն եւ ղրացի լեզուները:
Թրգմ. Հ. Թ. Կէտիկեան: 1907: Էջ ԺԱ+257:
Փր. 5.—

ԺԳ. Հիւրըման Հ., Հին Հայոց տեղւոյ անունները:
Թրգմ. Հ. Բ. Պիլեգիկեան: 1907: Էջ ԺԶ+443:
Փր. 7.—

ԺԴ. Պեդեղոսյան Հ., Հին հայերէնի ցուցական դերանուն-
ները: Թրգմ. Հ. Յ. Տաշեան: 1907: Էջ Է+90:
Փր. 2.—

ԺԵ. Գալեմքեարեան Հ. Գ. Վ., Կենսագրութիւն
Սարգիս Արքեպիսկոպոսի Սարաֆեան եւ ժամա-
նակին հայ կաթողիկէայր: 1908: Էջ ԺԴ+433:
Փր. 7.—

ԺԶ. Ամառեան Հրաչեայ, Հայերէն նոր բառեր
նորագիւտ Մնացորդաց գրոց մէջ: 1908: Էջ 38:
Փր. — 60

24. Լ—:

...Որդի (Աստուծոյ), որ յաստուածութեան
գահս ընդ նմա վայելելով, ի վերնոցն զօրութեանց
երկրպագեալ, աղքատացաւ վասն մեր, եւ եղեւ
լո— Հօր մինչ մահու եւ մահու խաչին: Տիմոթ.
էջ 161:

Լ— լինել «մտիկ ընել, հնազանդ գտնուիլ».
կը նշանակուի նաեւ Առձ. Բառարանի մէջ՝ «լսել
ու հասկնալ» իմաստով: Ու մասնիկը կը գտնենք
նաեւ այլուր. Ինչ. հոգ—, իշո—, աղո— եւն: Հմատ.
նաեւ Թիւ 61 ունիւնէլ.

25. Լ—առթել:

...ղկաղս բժշկելով եւ զօրորոտս մաքրելով,
ղկոյրս լո—առթելով եւ զմեռեալս յարուցանելով...
Տիմոթ. էջ 257:

Լ—առթել «կոյր աչքը բժշկել»:

26. Խաղճուռ:

...Ջելք եւ երակք եւ միս եւ ոսկերք եւ
միզն եւ հագագապահք եւ յօդք եւ խաղճուռք...
էջ 324:

Հատուածս Ոսկեբերանէն է, որ Ոսկեգարեան
Թարգմանութեան մէջ հետեւեալ ձեւն ունի.
«...Ջելք, երակք, մարմին, ոսկերք, նեարդք,
շնչերակք, յօդք, խաղճախաղճ» (էջ 447): Ասկէ
կ'երեւայ որ խաղճուռք եւ խաղճախաղճ հոմանիշ են.
«աճառ, կռճիկ» նշանակութեամբ: Ասոնց հետ կը
համեմատուին նաեւ խաղճուռք կամ խաղճուռք
«մկանուռք» նիւս. կաղմ. խաղճուռք «Թերամարս
կամ անմարս» նիւս. կաղմ. բոլորին արմատն է
խաղճ. ասկէ կը տեսնուի որ խաղճուռք աւելի ուղիւ
ձեւ է քան Թէ խաղճուռք կամ խաղճուռք:

27. Խայրադան:

Մի խայրադան ոչ է ի Գաղաադ եւ կամ բժիշկ ոչ է անդ. ընդէր ոչ վերելեաց բժշկութիւն դստեր ժողովրդեան իմոյ: Տիմոթ. էջ 281:

Հատուածս առնուած է Ս. Գրքէն (Երեմ. Ը. 22), որ Եօթանասնից Թարգմանութեան մէջ հետեւեալ ձեւով է. «Միթէ դեղ ոչ գուցէ ի Գաղաադ, կամ բժիշկ ոչ կայցէ անդ. ընդէր ոչ եղեւ բժշկութիւն դստեր ժողովրդեան իմոյ»: Այս համեմատութենէն կ'երեւայ որ խայրադան կը նշանակէ «դեղ»:

Հայերէնի մէջ ունինք խայծղան ձեւ մը՝ որ կը մեկնուի «խանձիլ, խանձած լաթ՝ աբեթ պատրաստելու կամ վերք փաթեթելու համար» Աստի.: Ըստ իս խայրադան ասոր հնագոյն ձեւն է: Խայր եւ խայծ միեւնոյն արմատներն են. հմմտ. խայր «խատուտիկ, պիտակաւոր» Ծն. Լ. 33 եւ խայծիլ «խաղողին հասուննայով կարմրիլ սկսիլ» Ամովս. Թ. 13, խայծոփ «պիտակաւոր» Ոսկ. Տիտ. եւն.: Ըստ այսմ խայր = խայծ արմատին նախնական նշանակութիւնն է «խանձիլ, կրակին կամ տաքութեան առջեւ կարմրիլ»: Խայծղան բառին մէջ (= *խայծաղան) ա ինկած է յետին ժամանակի ձայնափոխութեան օրէնքով. (ա)ղան մասնիկը կը դանենք նաեւ Խախաղան բառին մէջ:

28. Խոշորալ:

Այս բառին համար ոսկեղարեան գրականութենէն մէկ վկայութիւն միայն ունինք. «խոշորացաք կաղացաք» Կոչ. Բ.: Սակայն այս վկայութիւնն ալ այնպէս անորոշ է, որ բառին թէ ձեւը եւ թէ նշանակութիւնը տարտամ կը մնայ: Խոշորացաք ձեւը կրնայ տալ թէ խոշորալ եւ թէ խոշորանալ ներկայ մը. ասոր համար ալ Նոր Հայկ. եւ Առձ. Բառ. կը նշանակեն կրկին ձեւերը: Յոյն օրինակը մեր վկայութեան դէմ կը հանէ միայն «կաղ եղաք»:

որով խոշորացաք բառը առանց բացատրութեան կը մնայ:

Տիմոթէոսի մէջ երկու անգամ կը պատահինք բառիս, էջ 135. Հոս նախ մէջ կը բերուի Ծննդ. ԼԲ. 24, 30—31 համարներէն հատուած մը՝ Յակոբի մենամարտութեան վրայ, երբ Յակոբի ոտքին ջղերը կը պրկուին եւ նա կը սկսի կաղալ. «Իսկ Յակովբ կաղալը բարձին իւրով» (Եօթանասնից Թարգմանութեան մէջ «եւ նա կաղայր երթայր ի զստէ անտի»): Քիչ մը վարը կ'ըսէ Տիմոթէոս. «որպէս Յակովբ խոշորալ բարձիւ իւրով... զայս կարծեմ զեկուցանել առ ի խոշորալ Յակովբայ բարձիւ իւրով»: Ասոնց համեմատութիւնը այլ եւս կասկած չի թողուր բառին նշանակութեան վրայ. իսկ երկու բայաձեւերը (անկատար եւ անորոշ) կը ցուցնեն թէ բառիս ներկան խոշորալ է եւ ոչ *խոշորանալ:

Տիմոթ. էջ 142 ունի նաեւ բայիս անցողականը. «Մի երբեք զևորհուրդն խոշորացաքն» աւրին Աստուծոյ եւ ախտակրութիւն լսելով եւ մահ. մի ուրեք վայրածեցիս այնպէս իբր Աստուծոյ խօսնակ, այլ անպատկառապէս եւ անյերկուաբար կեր զհացն, արբ զարիւնն»: Խոշորացաքնէլ հոս կը նշանակէ «խղճել, խորել, վախնալ, զգուշանալ» բայց ըստ իս վերինին մէկ նոր առումն է միայն:

29. Խոտորութիւն:

Չ' ի ձեռն մարգարեիցն խոտորութիւնս նորա լցեալ ուղեւորութեամբք ներմարմնական իւրոյ գալստեանն: Տիմոթ. էջ 237:

Խոտորութիւն նոյն է ընդ «խոտորան»:

30. Խրդոյն:

Չի մօնկանց եկեղեցւոյ յայտնիս կացուցուք ծածկեցելոյ փնտաղարութեանն, առ սպանումն անձանց զևորամանկութիւնն, առ ի յոչ զոք ըն-

դունակ կամ աշակերտ սատանայական խրդոյն (?) եղանիլ, այդ իւրաքանչիւր դք փախնուլ ի սատանիչ նոցայն վարդապետութենէ: Տիմութ. էջ 36:

Խրդոյն սեռական ձեւ է. ուստի ուղղականը կրնայ ըլլալ խրդ, խորդ, խրիդ կամ խրոդ, հաւանաբար «աղանդ, մոլորութիւն» նշանակութեամբ: Բայց կրնանք նաեւ ուղղել խրադոյն «կրթութիւն, դաստիարակութիւն, խորհուրդ» նշանակութեամբ:

31. ԾԱԼ:

Այս ձեւը գոյութիւն ունի միայն անձելի անձնային մէջ. «առ մեծագոյն մտահաճութիւն հիմնացելոցն ի վերայ անձելի վիմին ուղղափառի հաւատոյ եւ առ պատկառութիւն նախասացելոց անդոցն»: Տիմութ. էջ 281:

Կը նշանակէ «անխախտելի». Առձ. Բառ. ունի արդէն ԶԼ՝ «խախտել» հետաքրքրական ձեւը:

32. Կաղաղանալ:

Եւ ի վերայ մկանանց ծովու ճեմեալ՝ ոտիցն ոչ գնացելոց, իսկ զկոհակացն այտմունս վերաստատելով մրկին կաղաղանալ, աներկբայապէս է Աստուծոյ (գործ): Տիմութ. էջ 93:

Կաղաղանալ կը կազմէ լծորդ եւ հոմանիշ ձեւ մը խաղաղանալ բառին. և եւ ի ձայներուն լծորդութեան համար կան դեռ ուրիշ մի խումբ օրինակներ, որոնց վրայ տես ՀԱ. 1909, էջ 159—160:

33—36. Կարաւոր, կարաւորել, կարաւորեցոյն, կարաւորեալ:

Այս բոլորը կ'ածանցին կար «ոյժ, զօրութիւն, կարողութիւն» արմատէն. ահա ասոնց վկայութիւնները:

1. «Ան կարաւորի բանիւք եւ գործովք... այր ըստ ճշմարտութեան կարաւոր եւ փրկանիչ գոյր Խորայեղի»: Տիմութ. էջ 234: Ասիկա կ'ականարկէ Ղուկ. ԻԳ. 19 «այր մարգարէ, հզօր արդեամբք եւ բանիւք առաջի Աստուծոյ» եւն հաստատուածը:

Կարաւոր կը նշանակէ «ուժեղ, զօրաւոր»:

2. «Յայնժամ կարաւորեցոյն զանձնն գտանելն եւ քաջազգագոյնք առ վասն քրիստոսի պատերազմն եւ ուժեղագոյնք». Տիմութ. էջ 250:

Կարաւորեցոյն «աւելի ուժեղ, հզօր»:

3. «Շիջուցին զկարաւորին հրոյ, փախեան զբերանս սրոյ, կարաւորեցան ի տկարութենէ. զի յորժամ տկարանային ի հալածմունս, յայնժամ կարաւորագոյն զանձնն գտանելն»: Տիմութ. էջ 250:

Կարաւորել «ուժ առնել, զօրանալ»:

4. «Խաչեցեալ ահա ի տկարութենէ, իսկ կեցեալ ի կարաւորեցել աստուածայնոյ». Տիմութ. էջ 258 (հմտ. Բ. Կոր. ԺԳ. 4. զի թէպէտ եւ խաչեցաւ ի մերմէ տկարութենէ, այլ կենդանի է զօրութեամբն Աստուծոյ):

«Քանզի ոչ մարդոյ հնազանդին երկնային պետութիւնք եւ իշխանութիւնք եւ կարաւորեալ, այլ Աստուծոյ». Տիմութ. էջ 268:

«Հոգին Սուրբ վերեկեցէ առ քեզ եւ կարաւորեալ Բարձրելոյն հովանացի քեզ». Տիմութ. էջ 269 եւ 292. (հմտ. Ղուկ. Ա. 35. Հոգի սուրբ եկեացէ ի քեզ եւ զգործեալ Բարձրելոյ հովանի լիցի ի վերայ քո):

Ուրիշ վկայութիւններ տես էջ 235, 236, 237, 250, 324 եւն: Ասոնցմէ պարզ է որ կարաւորեալ «զօրութիւն»:

37. Կեւան:

Թագաւորք երկրիս յուժե առնուն զհարկս կամ զկեւան, յորդանոց իւրեանց, եթե յօտարաց: Տիմութ. էջ 289:

Հատուածս առնուած է Ս. Գրքէն (Մատթ. ԺԷ. 24), որ Եօթանասնից Թարգմանութեան մէջ հետեւեալ ձեւն ունի. «Թագաւորը ազգաց յուսման առնուն զհարկս կամ զհան, յորգւոյց իւրեանց Թէ յօտարաց»: Յունարէն բնագիրը նոյն տեղը՝ համաձայն Տիմոթէոսի՝ այսպէս կ'ըսէ. «οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι τέλην ἢ χῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων; Ὁσὺν համեմատութենէն կը տեսնուի որ կէսն յն. չիս-սον ձեւէն փոխառեալ է՝ «Հաս, հարկ, տուր» նշանակութեամբ (ուղղականը չիսսոս, լատ. census):

38. Հափափայտան:

Ո՛չ բեր զանազանութիւնք ի մարմնի՝ ձեւոցն, մեծութեանցն, որակութեանցն, դրութեանցն (տպուած է «հրութեանցն»), կարութեանցն, յարմարանցն՝ ջիւղք եւ երակք եւ միս եւ ոսկերք եւ միզն եւ հափափայտան եւ յօդք եւ խաղճուք, եւ որքան այլք սոցին յովովք ճշգրտաբանեն մանկունք բժշկացն: Տիմոթ. էջ 324:

Արդ տեսնուի Ոսկեբերանէն առնուած հատուածին մէջ, որուն Ոսկեգարեան Թարգմանութիւնը հետեւեալն է. «Ո՛չ ապաքէն իսկ բիւր որոշմունք են ի մարմնի, ձեւոց, մեծութեանց, դրութեանց, դրութեանց, ուժոյ, յարմարութեանց. ջիւղք, երակք, մարմին, ոսկերք, նեարդք, շնչափութիւն, յօդք, խաղճախաղճք, եւ որչափ այլ ինչ քան զնոյնս ճշգրիտ համարին արուեստագէտք բժշկաց» (Ոսկ. էջ 447):

Հափափայտան կը նշանակէ ուրեմն «շնչերակ»: Բառիս հետ հոմանիշ է շնչապան, որ Տիմոթէոսի մէջ՝ նոյն էջ, քիչ մը վարը յիշուած է՝ հետեւեալ ձեւով. «Ի՞բր խոնաւն եւ փողոքն եւ չոր եւ խուր մածանի ոսկին. իբր ի ջերմ եւ խոնաւ միացեալ,

իբր ի ցուրտ եւ ի փողոք ջերմ, իբր ի ցուրտ եւ ի խոնաւ շնչապան»: Ոսկեգարեան Թարգմանութիւնը նոյն տեղն ունի. «Չխարգ որ խոնաւն է եւ լոյծ եւ ցամաք եւ ցուրտ՝ մածնու լինել ոսկր. որպէս ջերմն եւ խոնաւն միացեալ, զիարգ ի ցուրտ եւ ի լոյծ ջերմ, որպէս ի ցուրտ եւ ի խոնաւ փողոք» (Ոսկ. էջ 447): Շնչապան բառին դէմ հոս դրուած է փող, սակայն ասիկա ըստ իս յետին սրբագրութիւն է, ինչպէս եղած է նաեւ Ոսկեբերանի նախորդ վկայութեան մէջ, ուր ծանօթ երեք ձեռագիրներէն երկուքը՝ հակառակ յունականին ունին փող (հմտ. էջ 447 դրուած ծանօթութիւնը):

Աւերի վկայութիւնը երկու ուրիշ նոր բառեր ալ երեւան կը հանէ. այն է փողոք «լոյծ», եւ խուր՝ «ցուրտ», որոնք նոր առումներ միայն ըլլալով՝ առանձնապէս յիշել հարկ չհամարեցի:

39. Համարչակէլ:

Արեգակն խաւարեցաւ, վարագոյր ի բաց պատառեցաւ եւ երկիր սասանեցաւ եւ վէմք հերձան. եւ պարզաբան ասել, ամեն արարածս քստմնեաց, զայրակցեալ օրինակ իմն զհամարչակէլոյն ի փայտի բեւեռեալ զարարիչն ամենայնի: Տիմոթ. էջ 103:

Այնքաւայ Թէ բառս հասկնալու է զհամարչակէլոյն. որով հատուածը կրնայ Թարգմանուիլ այսպէս. «... բոլոր արարածները քստմնեցան իբր Թէ զայրանալով անոնց դէմ որ համարձակած էին փայտի վրայ բեւեռելու ամենուն արարիչը»:

40. Հայանալ, հայոյտնիւն:

Հայ արմատը որ ծանօթ է մեզ «կախարչութիւն» իմաստով, Տիմոթէոսի մէջ շատ տարբեր նշանակութիւն ունի: Բաղմատիւ վկայութեանց մէջէն կը յիշենք հետեւեալները.

Նորին (Երանելոյ Կիւրդի եպիսկոպոսապետի) ի մեկնութենէ Հայասնն. էջ 93:

Բաւականացելոց սրբոց հայո-նիւնն երեքարիւրոցն եւ տասնեւութից, կարդալ առ ի գիտութիւն եւ հաստատել ուղիղ եւ փրկականաւ հաւատով. էջ 152:

Իսկ մեկնութիւնն բարեպաշտ նախանձոյ փրկական հայո-նիւնն փափաղօղացն զմտածութիւնն (գրեալ Կիւրդի Աղէքսանդրացոյ). էջ 162:

Վասն սահմանելոյ զնոսա յԵփեսոս՝ մի իշխել խնդրել կամ աղանդել աւելի ինչ ի սահման հաւատոց, բայց սրբոյ հայո-նիւնն երեք հարիւր եւ ութեւտասնից սրբոցն հարանց. զայս ոչ անուանելով, վասն զի հայո-նիւնն կամ զսրբոց հաւատ նորոգեցին. էջ 163:

Նորին ի մեկնութենէ սրբոյ հայո-նիւնն. էջ 168:

Քանզի ոչ սուրբ գրութիւնն ճառապէս եւ ինքնաբառութեամբ նշովեաց զնախասացեալսն, եւ ոչ սրբոցն հարանց հայո-նիւնն. էջ 184:

Մատնի (Յիսուս) Պիղատոսի իբր մարդ, այդ հայաւայ սորա կնոջն, քանզի Աստուած էր. էջ 229:

Ամենեքեան իսկ հարքն մեր եւ եպիսկոպոսքն ... յԵփեսոս ... սահմանեցին ոչ ումեք արժան գոլ յաւելուլ ինչ սրբում հայո-նիւնն. էջ 252:

Ձի ոչ պարտ սահման միւս հաւատոյ ընդունել, քան յերեքհարիւր տասն եւ ութիցն սուրբ հայո-նիւնն, որում եւ հետեւեցան սուրբ հարքն. էջ 253:

Իբր եղբայր մեզ հայեցաւ, այդով եւ օտարաւ քան զմերս վարեցեալ մարմնով. էջ 279:

Քանզի անյեղի բանին բնութիւն. եւ եթե հայեցաւ մեզ եղբայր, իբր Մէնածնի ունի փառս. էջ 297:

Ասոնց մէջ կախարդական իմաստի նշովն անգամ չկայ. այլ ընդհակառակը գործածուած են սուրբ բաներու համար. հայո-նիւն կամ հայո-նիւն կը նշանակէ «Ս. Հարց գրուածք», իսկ հայել «տեսլեամբ երեւիլ, մէկուն յայտնուիլ»։ Տես նաեւ վարը նշանաորո-նիւնն։

Այս երկու նշանակութիւններն ըստ իս աւելի հին ու աւելի նախնական են քան «կախարդութիւն»ը եւ ցոյց կուտան վերջինիս ծագման ճանապարհը։ Հայո-նիւն՝ պարզապէս «գրութիւն» իմաստն ունէր նախ եւ յետոյ միայն յատկացուեցաւ կախարդական գրութեանց, ինչպէս կը ցուցնէ հայեալ բառը՝ «կախարդական բժժանք, պահպանակ, համայիլ» նշանակութեամբ. ասկէ ետքն ալ պարզապէս «կախարդութիւն»։ Հայել «մէկուն յայտնուիլ» նշանակութիւնն ալ գիւթական կամ կախարդական կանխատեսութեան նախանշանակութիւնն է։

Մեր հայեալ բառին հետ այս տեսակետով համեմատելի է արաբ. حمائل hamail որ կը նշանակէ «հմայական պահպանակ, amulette», բայց Արարատեան քրդերու բարբառին մէջ (hmayil) առած է «կրօնական գիրք» նշանակութիւնը։

41. Հրաւն։

Եւ որպէս ասաց յետն. «Ձեռքն զնա առ երեկոյ. զայս յայսմ տեղոյ սարասեաց անելով՝ ի մէջ երեկոյնայ, վասն զի ոչ ի կատարելոյ, եւ ոչ ի ծայր երեկոյնի, ոչ ի միջոցի հրաւնն ախտական զենանիւր, զի ի նմանէ տօն անխմորիցն կոչեացի հինգեւտասներորդն եւ գիշերոյն անդէն մոտելոյ ուտից։ Տիմութ. էջ 320։

Առձեռն բառարան գիտէ բառս հրաւն՝ «ձեռնով՝ առանց վկայութեան եւ «երեկոյեան նախաճաշիկ, նախընթերք» նշանակութեամբ։ Արդի

գաւառականներէն ունինք հրահայ՝ Մշոյ բարբառով
“երեկոյեան նախընթիւք, արեւելեան ժամը իննին
ժամանակները”, խիստի բարբառով “ճաշ, կէս-
օրուան կերակուր”, հրահայն՝ Նոր-Բայազիդի են-
թաբարբառով “ճաշէն ետքը եղած ժամանակը.
Nachmittag”:

Առձեռնի տուածը յօգնածեւ է. Տիմոթէոսի
հրահայնի սեռականը՝ կ’ենթադրէ ուղ. հրահայն, որ
հայ լեզուի ուղղագրական օրէնքներուն աւելի
համաձայն է քան հրահայն-+:

42. ՂԵՆԻՔԻ:

Սփածանի ղլենիքն եւ լուանայ զոտս իւրոցն
ծառայից. Տիմոթ. էջ 227:

Մեր ղլենի բառն է եւ ուղղակի փոխ առ-
նուած է յն. λέντιον հոմանիշէն:

43. ՂԵՔԵՂԵՆ:

Եւ հաւանեցան հետեւել վարդապետու-
թեան սրբոցն հարանց եւ խոստովանեցին մի գոլ
բնութիւն Աստուծոյն Բանի մարմնացելոյն. եւ
ընկալեալ եղեն ապաշխարելով ի Ժողովոյն որ
յեփեսոս: Եւտիւքէս իսկ ի ձեռն տալով ղլքեղեն
Ժողովոյն, երգելով ի ձեռն ղլքեղեն զսրբոյ Երրորդ-
ութեանէն հաւանել վարդապետութեանց սրբոցն
հարանց, ընկալեալ եղեւ եւ սա: Տիմոթ. էջ 146:

Լուսանցքին վրայ մեկնուած է բառս “ձեռ-
նարկ” փոխ առնուած է յն. λιβέλλον հայցական
ձեւէն, որ լատիներէն libellus “գրքիկ. 2. գրու-
ածք, գրութիւն. 3. տոմսակ, յայտարարութիւն”,
բառին տառադարձութիւնն է: Ըստ այսմ ուղղի
ձեւ է ղլքեղեն:

44. ՄԱՆԿԱՆՐԵԼ:

Ո՛չ միայն իսկ հաւատոյ յառաջ գալ ոչ
կամեցան, այլ եւ պատրուծիւնս գտին եւ չարա-
գործութիւնս մանկանրէն եւ ստեղծին յիմարս
եւ անուամբնս խնդիրս առ ի մոլորութիւնս բազմաց:
Տիմոթ. էջ 158:

Իսկ նշովեալք զըպարտեն զնղովիչսն զնոսա՝
զսուրբս զհարսն մանկանրէն, զի հաւանեցուցեն
զպարզագոյնս: Տիմոթ. էջ 185:

Մանկանրել “խաբել, նենգել, խարդախել”,
մանկանրէ “խաբեալութեամբ”:

Մանկանրէ ձեւ մը գործածուած կը գտնենք
նաեւ Եւագր. իզ, բայց այնպէս՝ որ յայտնի չէ թէ
մանկանրէ բային ներկ. եղ. երրորդ դէմքն է, թէ
մանկանրէ (ստորագելի եւ էական բայ): Տիմոթէոսի
առաջին վկայութիւնը կը հաստատէ բային գոյու-
թիւնը:

45. ՄԵՂԻԼ, ՌԵՂԻՆ:

Հայերէնի մէջ այս բառերը ծանօթ են “թոյլ,
թուլանալ” նշանակութեամբ. Տիմոթէոս ալ գի-
տէ այս նշանակութիւնը (ինչ. էջ 248. Քանզի
ուսան ի Գրիստոսէ՝ ոչ մեղիանալ ի փորձութիւնս,
այլ հսկել եւ աղօթել). բայց տարբեր իմաստով
կը գործածէ հետեւեալ վկայութեանց մէջ:

Սա զմեզս մեր բերէ եւ յաղագս մեր վշտա-
նայ. եւ մեր համարեցաք զնա գոլ ի ցաւս եւ ի
վերս եւ ի հիւանդութեան. իսկ ինքն վերաւորեցաւ
վասն մեզաց մերոց եւ Ռեղիւնէ վասն անօրեւու-
թեան մերոյ. Տիմոթ. էջ 29: Նոյնը երկրորդ ան-
գամ էջ 275 “... եւ Ռեղիւնէ սակա ամպարշտու-
թեան մերոյ”: — (Հատուածս առնուած է Եսայեայ
ԾԳ 4—5 համարներէն, որ մեր թարգմանութեան
մէջ այսպէս է. Նա զմեզս մեր բառնայ եւ վասն մեր
չարչարի, եւ մեր համարեցաք զնա ի ցաւս եւ ի

հարուածս եւ ի չարչարանս իբրեւ յԱստուծոյ: Բայց նա վիրաւորեցաւ վասն մեղաց մերոց եւ պարթեցաւ վասն մերոց անօրէնութեանց):

Մարդ ի հարուածս ելով եւ գիտելով բերել Ռիկո-Նի-ն. Տիմոթ. էջ 29: Նոյնը էջ 275 քիչ մը տարբեր ձեւով. Մարդ ի հարուածս ելով եւ գիտակ բերել Ռիկո-Նի-ն: Նոյնը կ'ականարկէ նաեւ՝ «իսկ Յիսուս քրիստոս կրեաց, եւ կրեալ կեցոյց զմեզ. ջնեցաւ գիտակն բերել Ռիկո-Նի-ն»: Տիմոթ. էջ 79: — Բողոքն ալ առնուած են Եսայի ԾԳ 3 համարէն, որ սապէս է մեր թարգմանութեան մէջ. «Այլ մի ի հարուածս, եւ գիտէ համբերել ցաւս»:

Ետ նոցա իշխանութիւն ոգւոց անմաքրոց, իբր զի հանել զնոսա եւ բժշկել զամենայն հիւանդութիւն եւ զամենայն Ռիկո-Նի-ն. Տիմոթ. էջ 286: Ասոր հետ հմտ. էջ 24 «Բժշկելով զամենայն հիւանդութիւնս եւ զամենայն Ռիկո-Նի-ն եւ կենագործելով զմեռեալս»: — Առնուած է Մտթ. Ժ 1 համարէն, որ մեր օրինակին մէջ սապէս է. «Ետ նոցա իշխանութիւն այսոց պղծոց հանել զնոսա եւ բժշկել զամենայն ցաւս եւ զամենայն հիւանդութիւնս»:

Այս բոլորը կը ցուցնեն որ Ռիկո-Նի-ն կը նշանակէ «ցաւ», Ռիկո-Նի-ն «ցաւ քաշել, ցաւ կրել»: Նշանակութեան եղանակաւորման համար հմտ. արեւելեան հայերէնի լոյս է՝ «տկար եմ, քիչ մը հիւանդ եմ» ձեւը: Ստրկական հետեւողութիւն է յն. μαλαχία «թուլութիւն, մեղկութիւն», μαλαχίω «մեղկանալ, թուլնալ» բառերուն, որ գործածուած են յոյն բնագրին համապատասխան տեղերը:

46. Յոսի:

Հաւատարիմ իսկ եւ բարեպաշտ եւ նախանձ բարեպաշտութեան ունելով զՄարկիանոս, գե-

ղեայն թագաւոր, վերաքարոզեն. յոսի եւ հազիւ յԱստուծոյն ղթագաւորութիւնն վիճակեալ... Տիմոթ. էջ 150:

Յոսի բառը՝ որ իր ծանօթ նշանակութեամբ չի յարմարիր հոս, լուսանցքին վրայ մեկնուած է «երեկոյն»: Այս նշանակութիւնը կը հաստատէ քանի մը տող վարը՝ նոյն խօսքին երկրորդ կրկնութիւնը, ուր այս անգամ յոսի բառին տեղ երեկոյն ձեւն է գրուած. այսպէս. «մինչ զի երեկոյն եւ հազիւ Մարկիանոս թագաւորեաց»:

47. Յուդի:

Տիմոթէոսի մէջ այս բայը երկու վկայութեանց մէջ երկու տարբեր նշանակութեամբ գործածուած է: Առաջինն է էջ 271. «Քանզի ասաց ուրեմն Փրկչին աշակերտ յաղագս ասացելոցն ի սրբոց մարգարեիցն՝ յաղագս ամենեցուն մեր Փրկչին քրիստոսի, որ այժմ յայտնեցաւ ձեզ ի ձեռն աւետարանելոցն առ ձեզ Հոգւով Սրբով, առաքելոյ յերկնուստ, յոր ցանկան հրեշտակք յաւել: Քանզի եւ որք յաւելցաւ՝ զմեծն բարեպաշտութեան խորհուրդ իմացեալք, յորժամ ծնաւ ըստ մարմնոյ քրիստոս, ... ասեին. Փառք ի բարձունս Աստուծոյ»:

Հատուածիս մէջ ակնարկուած առաքելական խօսքն է Ա. Պետր. Ա 12, որ մեր թարգմանութեան մէջ հետեւեալ ձեւն ունի. «Որոց եւ յայտնեցաւ իսկ. զի ոչ թէ անձանց, այլ մեզ մատակարարք լինէին, նոցին՝ որք այժմ պատմեցան, այնպէս որք աւետարանեցին ձեզ Հոգւով սրբով որ առաքէրն յերկնից, շուրջ շաւիտին պատմել քննել, ընդ ուր Հրեշտակի»: Անքնն ստորագծեալ մասը յունարէնին մէջ սա՛ ձեւով է. εις αἰῶνα διὰ παντός οὖν ἀγγελοι παρακύψαι. Ըստ այսմ յաւել կը փոխանակէ հայերէնի պատմել ընդ ուր Հրեշտակի:

բայց իմաստով անկէ բոլորովին հեռու, թարգմանութիւնն է յն. *παρὰ τὸν αἰῶνα* ձեւին, որ կը նշանակէ 1. ծովի կարկառիլ բանի մը նայելու համար. 2. ծածուկ նայիլ, ծկլալ. 3. հարեւանցի ակնարկ մը նետել:

Երկրորդ վկայութիւնն է էջ 99—100, ուր կ'ըսէ. «քառօրեան ահա թաղման, արտաքս յառնել առ հրաման ձայնին. կամ զփայտէ յառնել եւ ի տունընջենէ ի գիշեր փոխել զտառս (իմա զտարերս) ամենայն: Հոս յառնել «կախուիլ» նշանակութիւնն ունի: Այս բառին համար հրատարակիչները սա ծանօթութիւնը կուտան թէ «լուսանցքում մի անվերժանելի բառ, որի տառերն են «խե... անպնդել»: Այս անվերժանելի բառը անշուշտ յառնել բառին մեկնութիւնն է եւ թուի թէ պէտք է կարդալ «կախել անպնդեալ», այն է «առանց կապուելու կախուիլ, գամուած ու կախուած մնալ»:

48. Յերիւշալէմի:

Քանզի այդ գոյութիւն Ադամայ՝ յերկրէ ստեղծեցելոյ, իսկ այդ Եւայի ի կողէ եղելոյ, եւ այդ Հաբեղի՝ զի զյերիւշալէմի. Տիմոթ. էջ 192:

Ըստ իս բառին վրայէն ջնջելու է աւելորդ չ նախդիրը. յերիւշալէմի բացառական է երիւշալէմի բառէն՝ որ թէեւ կազմութեամբ քիչ մը մութ է, սակայն յայտնի կ'երեւայ որ երբ «երկունք, տղաբերքի ցաւ» բառէն կազմուած է եւ կը նշանակէ «երկանց ծնունդ»:

49. Նախի:

Ասէր Պետրոս թողեալ զամենայն եւ հետեւեալ Որդւոյ Մարդոյ մեծաօրոնիքն, եւ հարցանէր՝ զի՞նչ վասն այսորիկ ձիրէ նոցա. իսկ Որդի

Մարդոյ խոստացաւ նոցա զնախի՝ եւ զգերականութիւն ձիրէ ի հանդերձելում յաւիտենին: Տիմոթ. էջ 222:

Արհամարհեցան հարանցն աղանդք, առաքելական աւանդութիւնք անարդեցան, մանկագունացն մարդոց գիւտք յեկեղեցւոյ քաղաքաւորեն. արուեստաբանն այսուհետեւ, ոչ աստուածաբանն մարդիկ. աշխարհի իմաստութիւն զնախի բերէ, մերժելով զպարծանս խաչին: Տիմոթ. էջ 255:

Նախի կը նշանակէ «առաջնակարգ դիրք ընտիր պաշտօն»:

50. Նախի:

Վնասամիտ ասեն զՆեստորիոս, իբր ոչ կարացեալ թաքուցանել զիւրեւ զնոցայն ամպարշտութիւն, այդ համարձակութեամբ զնա քարոզել: Քանզի ոչ իբր հերձուածող զիւրեանցն վարդապետ այսպէս անուանեցին, այլ իբր ոչ զօրեալ Նախի զըստինքեանն կեղծաւորութեամբ, որպէս եւ ինքեանք արարին: Տիմոթ. էջ 164:

Նախի կը նշանակէ «ծածկել, թաքցնել»: Տիմոթէոս երկաբնակաները Նեստորի հերձուածին համամիտ կը համարէ, սա տարբերութեամբ միայն որ Նեստոր յայտնի համարձակութեամբ քարոզեց թէ Քրիստոս մարդ է, իսկ երկաբնակաները ծածկեցին: Երկաբնակաները, կ'ըսէ Տիմոթէոս, հերձուածող կոչեցին Նեստորը՝ ոչ թէ անոր համար որ իրօք հերձուածող կը համարէին զայն, այլ անոր համար որ Նեստոր չկրցաւ ծածկել այն ինչ որ իրենք կեղծաւորութեամբ ծածկեցին:

51. Ներշնչական:

Էջ 264 Տիմոթէոս մէջ կը բերէ Հռովմի Յուդիայ եպիսկոպոսապետին «Ներշնչական թուղթ»ը, որ կը սկսի այսպէս. «Ամենայն ուրեք եպիսկոպոսաց,

բոլորական եկեղեցւոյ սիրելեաց եղբարց, Յուզիոս՝ Տերամբ խնդալ, Թուղթը հովուական կոնդակ մ'է, որմէ յայտնի կ'երեւայ որ Ներշնչութեան Բողոքի «շրջաբերական» իմաստն ունի:

Բառական թարգմանութիւն մը յուն. *εγ-κύκλιος*՝ «շրջաբերական» բառին: Ժ. Խմբ.

52. Ներշնչ:

Այդ եթ' ոչ աղանդաբար ասացան ի սրբոցն հարանց, ո՛չ եւս հանդերձ նզովիւք սահմանեցին. քանզի զայս ուսան սուրբ հարքն յերանելոցն Պօղոսէ առնել Ներշնչ յաղագս հաւատոյն բանից եւ ի սրբոցն հարանց, որք ի Նիկիա: Տիմոթ. էջ 183:

Ներշնչ կը նշանակէ «ընդունուած կամ ընդունելի դարձած ճշմարտութիւն», առնել Ներշնչ «ընդունիլ, ներս առնել, գրքի մը կամ դաւանութեան մէջ մտցնել»:

53. Նհա:

Պարձեալ ոչինչ Նհա զնա եւ ի հանգիստութեան եւ ի նմանութեան Հօր զԱստուածն Բան եւ ի մարդկութենէ իւրմէ չափոց ճանաչեմք: Տիմոթ. էջ 106:

Քանզի որպէս ի կուսական ապաւարտակացն յառաջ եկեալ մարդ ոչինչ Նհա Աստուած ի ձեռն ճահագործութեանն ճանաչուր. Տիմոթ. էջ 160:

Թեպէտ եղեւ մարմին, ոչինչ Նհա է Աստուած. Տիմոթ. էջ 297:

Ասիցի արդեւ ոչինչ Նհա ըստ նոտանութեան տնօրինութեանն: Տիմոթ. էջ 179:

Քանզի պահէ երկաքանչիւր բնութիւն առնաբար զինքեանն յատկութիւն: Տիմոթ. էջ 69:

Նհա «պակաս, թերի», առնաբար «աննուազաբար» (երկրորդը այսպէս մեկնուած կը գտնենք նաեւ լուսանցքին վրայ):

Հմմտ. Ընդ-նհա «տարբեր»:

54. Ներափ:

Իւ ունակութեամբ առ մեզս հաւասարութեան եղեալ (Քրիստոս) մարդ՝ զնեմարդութիւն իւր զներանձնաւոր եւ Ներափ տնօրինելով: Տիմոթ. էջ 31:

Ներափաբար բառարաններուն մէջ մեկնուած է «շնչաւոր», Ներափ Տիմոթէոսի լուսանցքին վրայ բացատրուած է «մեղաւոր», սակայն այս բացատրութիւնը ըստ իս սխալ է, իբրեւ հակառակ ուղղափառ քրիստոնէական վարդապետութեան: Քրիստոս՝ թէեւ մեզ հաւասար շնչաւոր մարդ դարձաւ, բայց մեր մեղաւորութիւնը չժառանգեց: Կ'առաջարկեմ Ներափ բառը ուղղել Ներափ եւ տալ անոր «բանական, խելացի» նշանակութիւնը, ինչպէս ունին բառարանները:

Ապահովապէս նմանցում յուն. *ἐν-νοος*, *ἐν-νοους*՝ «խելացի, մտացի, բանաւոր» յատկին:

55. Նշանաբան:

... զայստիկ քարոյէ եւ ուսուցանէ եւ աւանդէ, իբր ի բերան ստացեալ հաւատ առաքելական՝ ձայնակից ելով Նշանաբանութեան ի Նիկիա ժողովոյն: Տիմոթ. էջ 259:

Լուսանցքին վրայ մեկնուած է բառս «հմայութիւն», սակայն ասիկա ո՛չ թէ «դիւթութիւն, կախարդութիւն» մտքով իմանալու է, այլ ինչպէս վերը ցուցուցինք, «գրութիւն» իմաստով: Նշանաբանութեան «գրութիւն, գրուածք» իմաստը կը գտնենք նաեւ Նշանաբան «գրել» բառին մէջ, զոր ունի Առձ. Բառ.:

56. Նշա:

Այս ձեւը բառական յաճախագէտ գործածութիւն ունի Տիմոթէոսի մէջ (Հմմտ. օրինակի

համար էջ 236), փոխանակ ըսելու նպատակով. թէեւ այս վերջինը առաջինէն շատ աւելի սովորական է իրեն:

57. Շէշ:

Հպեցաւ ձեռամբ մարդկայնով առ շէշ Որդւոյ այրւոյն ի քաղաքի կոչեցելում Նային, եւ հրամայէ երիտասարդին մարդկայնով ձայնիւ եւ լեզուով եւ յարոյց զմեռուցեալն: Տիմոթ. էջ 222:

Նայինի հրաշքին պատմութիւնը կը պատմէ Ղուկ. Ի 11—17. մեր հատուածը կ'աւանդէ յատկապէս հմ. 14, ուր մեր թարգմանութեան մէջ կ'ըսուի. Եւ մատուցեալ մերձեցաւ ի դռնսն եւ որ բարձեալն տանէին՝ զտեղի առին. եւ ասէ. Պատանի դու, քեզ առեմ, արի:

Ըստ այսմ շէշ կը նշանակէ «դադաղ»:

58. Շնչապահ:

Այս բառին վրայ տես վերը հոգեբանական (Թիւ 38):

59. Ուղանցալի:

Քանզի ձեռն կնոջ ուղանցալի հանդերձեալ, զմտածութիւն ծնելութեանն երեւեցուցանել: Տիմոթ. էջ 192:

Իմաստը մութ է հատուածիս մէջ, որ առնուած է Բարսղի Ս. Հոգւոյ ճառէն: Պր. Ա. Զաւրենեան կը մեկնէ «ճամբորդ» (որի եւ ուղանել բառերէն), իբր ի նշան ինքն ուղանցալի հանդերձեալ (էր լինել) «աշխարհ դալ, մարդանալ»:

60. Ուղարկել:

Եւ զի յաղագս նորա ոչ ուղարկեցին, կադան իսկ շաւղօք: Տիմոթ. էջ 135:

Ուղարկել «կալին ոտքը բռնելով, ուղղուիլ»:

61. Ունիւնել:

Ի նմանութիւն մարդկան եղեալ եւ ձեռով գտեալ իբր մարդ, նուաստացոյց զինքն՝ եղեալ ունիւնող մինչ մահու, եւ մահու խաչի: Տիմոթ. էջ 272:

Հատուածս առնուած է Փիլիպ. բ 7—8 համարներէն. «Ի նմանութիւն մարդկան եղեալ եւ կերպարանօք դտեալ իբրեւ զմարդ. խոնարհեցոյց զանձն, լիեալ հաւատով մահու շափ եւ մահու խաչի» (յն. 674005 լսող):

Նոյնին տարբեր լրինութիւնն է «աղքատացաւ վասն մեր, եւ եղեւ լոռ չօր մինչ մահու եւ մահու խաչին» Տիմոթ. էջ 161. հոս համապատասխան բառն է լոռ, ինչպէս տեսանք վերը, Թիւ 24:

Ունիւնող «լսող, հնազանդ, հլու» ձեւը կ'ենթադրէ եւ ունիւնել «լսել, հնազանդիլ» բայը, որուն հականիշն է «ոռնիւնել»:

62. Պարգէն:

Եւ մի ծախեսցի դարձեալ ձուկն ի բիւրուց մարմնոց, այլ պարգէն ի գլոցի դիցի այրն եւ մի որդունք եւ մի այլ ինչ վտանգեսցեն: Տիմոթ. էջ 323: Առնուած է Ոսկեբերանէն. ոսկեդարեան թարգմանութիւնն ունի նոյն տեղը. «այլ պատեալ ի տապանի այրն լինիցի» (Ոսկ. էջ 446):

Պարգէն «փաթեալ, պատտեալ, ծրարել»:

63. Պարհաւել:

Վամ եթ' ոչ (տպուած է ոչ) վերձանեցէք յօրէնս, եթե ի շաբաթս քահանայքն ի քահանայարանին զշաբաթն պղծեն եւ ուղարկուելի են: Տիմոթ. էջ 287:

Հատուածս առնուած է Մատթ. Ժբ 5 համարէն. «Վամ թէ չիցէ ընթերցեալ յօրէնս» զի ի

շաբաթս քահանայքն ի տաճարին պղծեն զշաբաթն
և Եւսեպի են . (յն . ղ̅ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ .
ὅτι τοῖς σάββατον οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον
βιβηλοῦσι, καὶ ἀγαίτιοι εἰσι .)

Ըստ այսմ անպարտելի կը նշանակէ «անմեղ»
եւ է ստրկական թարգմանութիւն յն . αν-αίτιος
Հոմանիշին :

Լուսանցքին վրայ բառս մեկնուած է «մեղա-
դրելիք», որ յայտնապէս սխալ է :

64. Պարտի :

Իբր դժբախտութիւն աշակերտ մաքրեցիր, Պարտ-
ի քիչէր, ի բաց դերձո զ'ի ծննդենէն ծածկոյթ :
Տիմոթ . էջ 25 :

Պարտի «մաքրուիլ, սրբուիլ» :

65. Զնէլ :

Այս բառը յայտնի է արդէն «ծեծել» նշա-
նակութեամբ, ինչպէս ունին Պիտ . Ոսկիփ . Նար-
այսպէս նաեւ Տիմոթ . «ջնեցաւ գիտակն բերել
զմեղկութիւն (էջ 79) . դարածոցն որ ի ջնմանցն
զգացեալ (էջ 275)» :

Սակայն Տիմոթէոսի մէջ Զնէլ ուրիշ նշանա-
կութիւն մ'ալ ունի, որ մենք Հիմայ ակնհայտ
ծակել, գէշ թուիլ, ականջին խորթ գալ, ձեւերով
կը բացատրենք . «յորժամ . . . լուիցես մահ, մի
զարմացիս . զի զխաչեցեալն եւ զթաղեալն մի
ջնեցեղ զլսարանդ, իբր աստուածութեանն զայս
կրեցեղ (էջ 116)» . միեւնոյնը երկրորդ անգամ
«զի յորժամ . . . լուիցես մահ, մի զարմանայցես,
զի զխաչեցեալն եւ թաղեալն մի ջնեցեղ զլսարանդ,
իբր աստուածութեանն զայս ակնադրեցելոյ»
(էջ 132) : Երկու տեղն ալ խօսքը Քրիստոսի Աս-
տուծոյ մահուան եւ թաղման վրայ է, որ ոչ-քրիս-
տոնէին համար խորթ գաղափար մ'է :

66. Սբբար :

Տիմոթ . էջ 318—322 բաղմաթիւ անգամներ
կը գործածէ սբբար, սբբար եւն ձեւերը՝ փո-
խանակ սովորական շաբ-թ, սբբար եւն բառերուն .
այսպէս էջ 318 ի սբբարոն, շաբարն, ի սբբար-
ոն, էջ 319 սբբարան, յառ-սբբարոն,
սբբարոն, էջ 320 սբբարոն, սբբարոն,
էջ 321 սբբար, սբբար, սբբար, էջ 322
սբբար : Ասոնք յունականն ստրկական տառա-
գարծութիւնն են :

67. Սյն :

(Քրիստոս) ընդ ամեն սյն աղքատութեանս
մերոյ անցանելով՝ մինչ ի մահու ժամանեաց փորձու-
թիւն : Տիմոթ . էջ 26 :

Սյն կը նշանակէ «կարգ, վիճակ, աստիճան» :

68. Սբբար :

Զայս յայտմ տեղով սբբար ասելով՝ ի
մէջ երեկոյնայ : Տիմոթ . էջ 320 :

Սբբար թուի «յարմարել, կարգել» . հմտ .
«սբբար» կերպ, եղանակ, «սբբար» կերպ մը ըլլալ :

69. Սբբի :

Արդ, վասն զի բազումս եւ օգտակարս պի-
տառութիւնս երանելեացն մերոց հարանց ընտրե-
ցաք, հարկաւոր համարեցայ «սբբի» նախագրել զ'ի
տոմէն Ղեւոնի հայհոյութիւնս : Տիմոթ . էջ 52 :

Սբբի կը նշանակէ «այժմ, հիմայ» . տարբեր
է «սբբի» այսօր, որ Տիմոթէոս եւս ունի էջ 77 = 194 .
«սբբի» էական ծնանի եւ էական եղանակ :

70. Սբբար :

Որ կերակրեաց ի հինգ հացիցն հինգ հաղարս,
սա ննջեր ի վերայ «սբբար» . եւ ի վերայ «սբբար» :

ննջեցեալն, ինքն վերասաստեաց հոգմոյն իբր
Աստուած: Տիմոթ. էջ 95:

Հատուածս կ'ախարկէ Մարկ. Գ 35 - 40,
ուր համապատասխան կտորը այսպէս է. «Եւ ինքն
ննջէր ի խելս նաւին ի վերայ բարձի». Եւ. καὶ ἦν
αὐτὸς ἐπὶ τῇ πρύμνῃ ἐπὶ τῷ πρὸς χεφάλαιον
καθήμενος:

Սահմանայ կը նշանակէ ուրեմն «բարձ, որուն
վրայ սնարը կը հանգչի»:

71. Սահման:

Աստանօր քաղցր, անդ «սահման» (2), այդուր թիւում,
ի միւսում գառն: Տիմոթ. էջ 324:

Նշանակուած համերուն մէջ «կծու» միայն կը
պակսի. եւ ճիշտ այս նշանակութիւնն ունի «սահման»,
իբր փոխաբերաբար. հմտ. թիւ. «սահման», գերմ.
scharf, ռուս. острый եւն, որոնք կը նշանակեն
թէ «սուր, հատու» եւ թէ «կծու»: Տիմոթեոս
կը հետեւի Եւ. ծէծէ բառին: Հատուածս Ոսկե-
բերանէն առնուած ըլլալով՝ ոսկեգարեան թարգ-
մանչին քով կը գտնենք ինչ. «աստ քաղցր եւ
անդ թիւում, այլուր կծու եւ այլուր գառն»:

72. Սահման:

Իսկ եթէ այս է ըստ նոցայն ամգարչտու-
թեանն, ստատով եւ ամենայն իրօք, ո՛վ Պօղոս,
գրեւ. «Ո՛վ մեզ այսպէս. քանզի ոչ զհրեշտակաց
բռնահարեաց, այլ զսերմանէ Աբրահամու բռնա-
հարեաց»: Տիմոթ. էջ 278:

Սահմանայ կը նշանակէ «ստատով»:

Տպագրեալին մէջ առաջին ստորակէտը գրուած
է եւ «սահման» եւ ձեռն քով աւելցուած է կաս-
կածական նշան: Այս կէտագրութեամբ խօսքը
անհասկանալի է. բայց ստորակէտն աւելցնելով՝
իմաստը բոլորովին կը պարզուի: Տիմոթեոս կ'ըսէ.

«Թող մէկը չըսէ թէ այն մարմինը՝ զոր ֆրիստոս
Մարիամէն առաւ, մերինէն տարբեր էր: Եթէ
այդպէս ըլլար, ուրեմն դու կատարեալ ստատով
մ'ես, ո՛վ Պօղոս, որ կը գրես թէ» եւն:

73. Սահմանայ:

Իսկ զծովն վայրենեօք ի բարձունս ամբարձեալ
կոխակօք առ բաղձական նաւելոցն «սահմանայ»
խաղաղութիւն: Տիմոթ. էջ 31:

Կազմուած է «սահման» «վար» եւ «սահման»
բառերէն. կը նշանակէ «վար պառկեցնել, իջեցնել»,
հանգարտեցնել, իբր ստորական թարգմանութիւն
Եւ. κατα-χοιμάω բառին:

74. Վարչական:

Սորա անունն նախ արեգական դայր եւ նախ
լուսնի, յաւէտախաղացաբար ի Հօրէ նախ վարչ-
ական: Տիմոթ. էջ 239:

Եւ զի սա է կատարեալ միտք Աստուծոյն
Բան, որ նախ վարչական: Տիմոթ. էջ 256:

Երկուքն ալ կ'ախարկեն Սաղմ. ճիւ 3.
«յառաջ քան զարուեսակ ծնայ զքեզ»:

Վարչական կը նշանակէ «Արուեսակ»,
(ինչպէս մեկնուած է նաեւ ձեռագրին լուսանցքին
վրայ) իբր ստորական թարգմ. Եւ. ἐκ προορίως
հոմանիչին, որ նոյնպէս կազմուած է էօս «այդ»
եւ փօրէ «զգեցնուլ» բառերէն:

75. Վարչական:

Գործածուած է Եսայի կղ 24 համարէն առ-
նուած հատուածի մը մէջ, զոր Տիմոթեոս մէջ կը
բերէ երկու անգամ:

Եւ տեսցեն, ասէ, զիմացս Որպէս ամենեւեան տես-
մարդկան զյանցատորացն ցնն զիմացս մարդկան՝
առ իս. քանզի որդն նոցա յանցատորացն ի նմա. քան-
'չ վախճանեսցի եւ հուրն զի որդն նոցա ոչ վախ-
նոցա ոչ շեջի, եւ եղիցին եւ հուր ծանկնոցի եւ հուր նոցա ոչ
տեսիլ ամենայն մարմնոյ: շեջի, եւ եղիցին ի տեսիլ
ամենայն մարմնոյ:

Բնագիրն ունի. «Եւ ելցեն եւ տեսցեն զսփեր»
(եբրայեցին ունի քիւն) մարդկան առ իս յանցու-
ցելոց, զի որդն նոցա ոչ վախճանեսցի, եւ հուր
նոցա ոչ շեջի, եւ եղիցին ի տեսիլ ամենայն
մանկեացն:

Վերջ կը նշանակէ ուրեմն «սակոր», ինչպէս
կը մեկնուի նաեւ ձեռագրին լուսանցքին վրայ:

76. Վերստին:

Եւ այսոցիկ ի վերայ բերէ վերստին. մի
այսուհետեւ ուրասցի զնա մարդ...: Տիմոթ.

էջ 129:

Հրատարակիչները չգրին քով կասկածական
նշան են դրած. ըստ իս այս նշանը վերցնելու է եւ
բառն ալ ուղղելու է յետ սակաւաց, ինչպէս որ
նոյն էջ, հինգ տող վերը կ'ըսուի. «Ի վերայ բերէ
դարձեալ յետ սակաւաց, ասելով. զի զորոյ գիտէ
զմահ, եւն:

77. Վերստին:

Եւ յորժամ մինչ դարձեալ մտածութեամբ
կամեցեալ հասանել՝ ոչ գտցուք, մի գտարեսցուք
եւ հեռացուք (հեռալ բայէն, «զայրանալ, սրգովիլ,
նեղանալ» մտքով), այլ բարեմտութեամբ ենթա-
դարձեալ եւ վերստին զմտածութիւն, ա-
պաստանելով ի կարութիւն Աստուծոյ եւ քաջա-
հաւատութիւն: Տիմոթ. էջ 325:

Հատուածս առնուած է Ոսկեբերանէն, որուն
օսկեդարեան թարգմանութիւնը յիշեալ տեղն
այսպէս ունի. «Եւ յորժամ դարձեալ խորհրդով
կամիցիմք հասանել եւ չգտանիցեմք, մի գտարես-
ցուք եւ մի զայրասցուք, այլ մտաւարժ բարուք
դարձցուք եւ նահանջեցեալ զխորհուրդս» (մնացեալը
պակաս է) (էջ 448):

Վերստին բառին նշանակութիւնն է ուրեմն
«նահանջել»: Ինչ բառ է այս: Յունարան դպրոցի
այլակերպ վիժմունք մը. բառակերտութեան ամենէն
այլանդակ օրինակը: Յունարէն կ'ըսուի ἀναστροφά,
φάω, ἀναχομίζω «նահանջել», ἀναστροφή, ἀνα-
χομίζω «նահանջ, ետ դառնալ», ասոնք կուգան
στροφάω, χομίζω «դառնալ եւն», δεικνύναι.
ասոնցմէ ստուգաբանօրէն անբաժան են στρεπτός,
χόμη «մաղ, քիւն» բառերը: Եւ ահա յունարան
թարգմանիչը չհաւնելով մեր նահանջել, յետ ք-
նալ եւն ձեւերուն եւ կապկօրէն կեղծելով յու-
նարէն բառերը՝ թարգմաներ է ἀνα- = վեր-
χομίζω = քիւնել (քիւն բառէն):

78. Վերստին:

Յիսուս տայ հոգեկան ըմպել ջուր, վեր-
ստին ի կենդանութիւն յաւիտենական: Տիմոթ.
էջ 258:

Վերստին «բխել ցայտել ջուրցոյ. հմմտ.
վերստին «ջրին բխումը, վաղելը», արմատը վեր:

79. Տարբեր:

Քանզի արտաքս հայցեաց, որպէս զսուրբ
առաքեալն սատանայ, այսպէս եւ զսուրբ հարսն
մեր եւ զվարդապետս սրբոյ եկեղեցւոյ բաղում
անգամ՝ առ ի քաւքել զնոսա իբր ցորեան, այլ ոչ
պակասեաց նոցա հաւատն ի նախարկութեան փոր-
ձութեանցն: Տիմոթ. էջ 248:

Հատուածս կ'անարկէ Ղուկ. ԻԲ 31—32.
 «Այս սատանայ խնդրեաց զձեզ խորհուրդի իբրեւ
 զցորեան, այլ ես աղաչեցի վասն քո՝ զի մի պակա-
 սեցեն հաւատք քո»:

Ըստ այսմ Կարէլ կը նշանակէ խորհուրդի,
 մարդը:

80. Տարբեր:

Ոչ գիտելով բաժանումն միոյն դիմի եւ ոչ ի
 բաց հատանելով յերկնայնոյն զերկրային, եւ ոչ
 յերկրայնոյն զերկնայինն. քանզի ամպարշտէ Կա-
 րապոստէն: Մի այսուհետեւ Կարապոստացի պատ-
 ճառս տացեն ասողքն երկուս բնութիւնս: Տիմոթ.
 էջ 261:

Տարբեր «բաժանել», Կարապոստ «բաժա-
 նող», Կարապոստէն «բաժանումն». կազմուած են
 Կար եւ Կարանել բառերէն, թարգմանաբար յն.
 διατέμνω հոմանիշէն:

81. Տեբար:

Այս ձեւը գործածուած է Տիմոթէոսի մէջ
 չորս անգամ՝ փոխանակ աւելի սովորական Կար-
 ձեւին, ինչ. էջ 54, 74, 100. նորին տետրատէ
 իր. նորին տետրատէ իգ. Նեստորի հերձուածողի
 ժե տետրատէն հայհոյութիւնք. ի վեցերորդ
 տետրատէն:

Փոխառեալ է յն. աշխ. τετραδί, τετραδων
 ձեւէն:

82. Տղէ:

Այս բառը եւ իր ածանցները մեր հին մա-
 տենագրութեան մէջ գործածուած են միայն հե-
 տեւեալ տեղերը. Իսկ թագաւորն սալացեալ՝ ոչինչ
 լէր. ծածկեալ կայր ի գահոյսն, զի եւ շարժել
 անգամ ոչ Կղէ. Բուզ Գ 15. Անպիշին ինքնակացու-
 թիւն . . . շարացեալ անպիշին եւ անճառելի միա-

ւորութեամբն: Թէոդոր. խչ.: Յարահիւսեալ մե-
 ռանի ի վերայ քո անպիշարտաշնչութեամբն
 կենդանին. Թէոդոր. խչ.: Ասոնց իմաստը մութ
 է. ՀՀԲ (Միթար Աբբայի բառարանը) կը մեկնէ՝
 Կղէ «բաժնել», իրմէ կազմած է նաեւ ենթա-
 դրաբար անպիշ «անորոշ, անբաժան, անանջատ,
 անանջպետ» Կղէ կը մեկնէ Կղէ «կամիլ, յօժարել,
 խնդրել», անպիշին «անբաժանելի կամ թերեւս
 անքննելի կամ անփոփոխ, անշարժ», անպիշ-
 «անբաժանաբար կամ գուցէ անքննաբար». Հին
 բռ. եւս ունի անպիշին «անշարժ կամ ան-
 բաժին»:

Բառին իմաստին վրայ նոր լոյս կը սփռէ Տի-
 մոթէոս Կուզի Հակածառութիւնը, որ հետեւեալ
 ձեւերով կը գործածէ զայն. Չանպայթելի եւ ան-
 պիշին հաւատն. էջ 153. Չի եւ օրինացն անպիշին
 մնայցէ. էջ 283. Տիրելով հարստութեան ծովու
 եւ շարժելին կոհակաց նորա հանդարտեցուցանե-
 լով. էջ 219: Դու տիրես հարստութեան ծովու,
 շարժելին կոհակացն նորա դու հեղացուցանես.
 էջ 294: Աերջին երկու օրինակները առնուած են
 Սաղմ. 2Ը 10 համարէն, որ մեր թարգմանութեան
 մէջ հետեւեալ ձեւով է. Դու տիրես զօրութեանց
 ծովու, եւ զխառնելին ալեաց նորա դու ցածու-
 ցանես: Հատուածիս մէջ Կղէ-ն, Կղէ-ն
 բառերուն համապատասխանն է «խառնութիւն»,
 որով Կղէ կը նշանակէ «յուզուիլ, խռովել, շար-
 ժուիլ», անպիշին «անշարժ, անխռով», անպիշ-
 «անշարժաբար, առանց շարժուելու»: Պարզական
 արմատն է Կղ, զոր կասկածով կը յիշէ միայն Առձ.
 Բառ. ասոր կը կցեմ նաեւ Կղի (ըստ ԱԲ), Կղի
 կամ Կղի (ըստ ՆՀԲ) «յաւելուած իրաց քամե-
 լոց, մրուր» (Հիւանդն) խնդրէ զանախորժս ախոր-
 ժակս, մթերեալ յինքեան զհամաքամուածս եւ
 զտղղս. Մագ. ԻԲ. Թերեւս նաեւ Կղի-ն կամ
 Կղի-ն «փորր ուռած, հաստափոր» Փիլ. Մի.

առակ: Տիւ արմատին կրկնականն է *Դմա*.
Դմա-Դմա, Դմա-Դմա եւն), որ գաւառականներուն
մէջ կը նշանակէ «պրպտել, փնտռել», իսկ ԱԲ կը
գնէ «ուռիլ»:

Ըստ այսմ *Դմա* կը նշանակէ *Համեմատութիւն* 3-րդ
բառին՝ նշանակութեանց երանգաւորութեան կողմէ.
Դմա-Դմա կը նշանակէ «շարժիլ, խռովիլ». 2. փրկ-
տուել, պրպտել. 3. կամիլ, ուզել. վերջին իմաստը
կը գտնենք Բուզանդի *Դմա* քերականութեան մէջ:

83. Տ-Տ:

Եկն առ Աղան խօսեցեալ առն, որում անուն
Յովսէփ, ի տանէ եւ ի Կոստէ Գաւթայ. Տիմութ.
էջ 283:

Գործածութեան ձեւէն կ'երեւայ որ *Կոստէ* կը
նշանակէ «ազգ, ցեղ, տոհմ»: Կրնար կասկածուիլ
որ բառս սխալ գրչութիւն մը ըլլայ՝ փոխանակ ըսե-
լու *Կոստէ*: Սակայն այս կասկածը կը փարատուի բա-
ռին *Կոստէ*-ն «ցեղակից, նմաններ» ածանցով, որ
կը գործածէ Տիմութ. էջ 94. «Եւ զի զայս հաւաս-
տագոյնս եւ ամենեցուն զիրենկալս ասացից» զԱ-
րիոսի Եւնոմեայ եւ զամենեցուն պարուցն այսպի-
սեացս *Կոստէ*-ն փոյթ Աստուածածին ներածել,
իբր խառնութեան եղելոյ եւ երկուց բնութեանց
ու բաժանելոց...:

Հրատարակիչները խօսքին իմաստը հասկցած
չեն եւ առանց անդրադառնալու *Կոստէ* բառին վրայ,
կարծած են թէ փականքներու հետ գործ ունին եւ
բառը երկուքի բաժնելով՝ կարգացած են *Կոստ* (?)
փականց (կասկածական նշանով): Այսպէս է եւ
Գ. Տէր Մկրտչեան՝ որ քննելով յիշեալ բառը
(Արարատ 1908, էջ 580)՝ *Կոստ* կը կարգայ *Կոստ*,
որով *Կոստէ*-ն կ'ըլլայ *Կոստ* փականց: Ըստ իս
խօսքը հետեւեալ ձեւով կը հասկցուի. «Ճիշտ ու
պարզ խօսելով՝ Արիոս, Եւնոմիոս եւ ասոնց նման-

ներսն բովանդակ խումբը կը փութար Աստուածա-
ծինը մէջ բերել, որպէս զի...»:

84. Փրկ-Փրկ:

Նազարացի էր եղեալ եւ այր ըստ ճշմարտու-
թեան կարաւոր եւ փրկ-ն էր գոյր Խորայեղի. Տիմութ.
էջ 234: Հմա. Ղուկ. ԻԳ 19—21. զՅիսուսէ Նա-
զովրացւոյ, որ եղեւ այր մարգարէ, հօր արդեամբք
եւ բանիւք... Մեք ակն ունէպք թէ նա է որ փրկ-
կելոյն է զԽորայէլ:

Փրկ-ն էր նոյն է բնդ «փրկել», հմա. փրկա-
նաւորել:

85. Բ-Բ-ն-ն:

Եւ երեւեալ մարդ, մարդ մերով նմանու-
թեամբս տայր Բ-ն-ն զարմանալեաց գործոցն
իմանալ. Տիմութ. էջ 31: Թուի «լաւ ի միտ առ-
նելու, հասկանալ». ցի մասնիկ է, ինչպէս Բ-ն-ն,
Բ-ն-ն եւն:

86. Բ-Բ:

Տիմութեոս չորս տեղ այս ձեւը գործածած է
«տետրակ» բառին տեղ. ինչպէս՝ էջ 122, 127,
151, 170, բոլորն ալ ի Բ-ն-ն բացառական ձեւով:
Լուսանցքին վրայ (էջ 122) բացատրուած է արդէն
«տետրատ»: Թարգմանուած է յն. τετραδος հոմա-
նիշէն, իբր «չորս ծալուած, կամ չորեքթ երթեան»:

87. Բ-Բ-Բ:

Աերպ ծառայի առեալ եւ կրեալ վասն մեր
մարմնով եւ ի շիրմի սերտ վիմի Բ-ն-ն-ն թա-
ղեցեալ. Տիմութ. էջ 44—45:

Եւ թաղեաց զնա հանդերձ Նիկողէմա, ի
նորում իւրում շիրմի, զոր էր Բ-ն-ն-ն ի վիմէ.
Տիմութ. էջ 46:

Հայեցարութի սիրտն վէմ, զոր Բարբէշէ՛.
Տիմոթ. էջ 47: = Եսայի ԾԱ 1. «Հայեցարութի
վէմն հաստատուն յորմէ կոփեցարութի. (ըստ այսմ
է Բարբէշէ՛ ուղղելի է Ե Երբ Բարբէշէ՛ «հաստատուն,
սերտ, ամուր քար»):

Բարբէշէ՛ տաշել, կոփելն, կաղմուած Բար
եւ հարանել ձեւերէն, թարգմանաբար յն. λείω-
τέμνω հոմանիշէն:

88. Բարբէշէ՛:

Բարբէշէ՛, եթէ զայս պիտայցէ կրել. Տի-
մոթ. էջ 25:

Յաղագս ազնիւ գործոց ոչ Բարբէշէ՛՛ զքեզ,
այլ յաղագս հայհոյութեան. Տիմոթ. էջ 119.
(= Յովհ. Ժ. 33. վասն բարւոյ գործոյ ոչ առ-
նեմք զքեզ քարկոծ, այլ վասն հայհոյութեան):

Բարբէշէ՛ «քարկոծելն», Բարբէշէ՛ «քարկո-
ծուիլն»:

(վերջ)

ԱՂԳԵՑԻՆ ՄԵՏԵՆԱԳԵՐԱՆ

Ա. Գաղեմիքեան Զ. Գ. Վ., Ուսումնասիրու-
թիւնք Լեւոնայոց դատաստանագրոյն: 1. ՊիշնՖ,
Լեւոնայոց հին իրաւունքը: 2. Գաղեմ. Իրաւունք
Հայոց: 1890: էջ 85+59: Փր. 1.25

Բ. Մեհեղիշեան Զ. Գ., Ազգաբանութիւն ազն.
զարմին Տիգրանց: 1890: էջ 50: Փր. 1.—

Գ. Տաշեան Զ. Բ., Ազգաբանագիտութիւն առ Գեորգայ
ասորի եպիսկոպոսին եւ ուսումնասիրութիւն Ազա-
թանգեղեայ գրոց: 1891: էջ ԺԱ+159: Փր. 1.25

Դ. Տաւ Դ., Արեւելեան Հայքի Ինտրովիս: Թրգմ.
Զ. Գ. Վ. Գաղեմեան: 1891: էջ 79: Փր. —.85

Ե. Տաշեան Զ. Բ. Վ., Ուսումնասիրութիւնք Ստոյն-
կալիստենեայ վարուց Աղեքսանդրի: 1892: էջ
Դ+272: Փր. 3.—

Զ. Տըվիշ Ա. եւ Գ. Փիւսն, Ուղեւորութիւն Ի Փոքր
Ասիա: Թրգմ. Զ. Բ. Վ. Տաշեան: 1892: էջ 82:
Փր. 1.—

Է. Մառ Ն., Ամսոնային ուղեւորութիւնից դէպ Ի
Հայս: Թրգմ. Ո. Անդեան: 1892: էջ 89: Փր. 1.25

Ը. Գաղեմիքեան Ա., Նորագոյն աղբերք Մովսիսի Խորե-
նացոյ: Հտ. Ա.: Թրգմ. Զ. Բ. Վ. Տաշեան: 1893:
էջ Ժ+51: Փր. 1.—

Թ. Գաղեմիքեան Զ. Գ. Վ., Պատմութիւն Հայ
լրագրութեան: Հտր. Ա. 1794—1860: (1 տաս-
նկարով:) 1893: էջ 232: Փր. 2.50

Ժ. Կոնիքի Փր. Կ., Հննութիւնք գրոց Դաւթի
Անյաղթի: Թրգմ. եւ յաւ. Զ. Բ. Վ. Տաշեան:
1893: էջ Է+92: Փր. 1.25

- ԺԱ. Գովրիկեան Հ. Գ. Վ., Հայր յնդիսաբնութու-
պոլիս Դրամսիրուանիոյ 1680—1779: (1 զնն-
կատիւ.) 1893: Էջ Ժ+533: Ֆր. 4.50
- ԺԲ. Խաչաթեան Գր., Զննոր Գլակ, համեմատական
ուսումնասիրութիւն: 1893: Էջ Զ+78: Ֆր. 1.—
- ԺԳ. Տէր-Մովսիսեան Փ., Հայ գիւղական տունը:
Թրգմ. Հ. Բ. Վ. Պիլէգիկեան: (6 տիտլ. 55
պտիւ.) 1894: Էջ Ը+103: Ֆր. 2.—
- ԺԴ. Գալիքի Ա., Նորագոյն աղբերք Մովսիսի Խորե-
նացոյ. Հար. Բ. կամ Յաւելուած: Թրգմ. Հ. Բ.
Վ. Տաշեան: 1894: Տ՝ Էջ ԺԱ+43: Ֆր. 1.—
- ԺԵ. Տաշեան Հ. Բ. Վ., Ուսումնասիրութիւնը հայերէն
փոխառեալ բառից: Ա. Հ. Հիւսշման, Սեմական
փոխառեալ բառեր հին հայերէնի մէջ: Բ. Փրոքէլ-
ման Կ., Յունական փոխառեալ բառեր հայերէնի
մէջ: Գ. Հ. Հիւսշման, Հայկական Յատուկ անուններ:
1894: Էջ Թ+145: Ֆր. 2.—
- ԺԶ. Տաշեան Հ. Բ. Վ., Մատենագրական Մանր
Ուսումնասիրութիւնը. Մասն Ա: Ա-Զ. Նեմեսիոս,
Պրոկղ Դիաղոխոս, Խոսրովիկ, Գիրքհերձուածոց,
Պրոկղ եւ Սեկունդոս: 1895: Էջ ԺԲ+296:
Ֆր. 3.60
- ԺԷ. Տաշեան Հ. Բ. Վ., Հայկական աշխատասիրութիւնը
հայագէտ Պ. Փէթթէրի, ամփոփուած եւ թարգմ.
ծանօթութեամբ: 1895: Էջ Թ+202: Ֆր. 2.5
- ԺԸ. Տիւրքեան Կ., Սեւ Ժովու ոռոտական եզերքը:
1895: Էջ 92: Ֆր. 2.—
- ԺԹ. Գովրիկեան Հ. Գ. Վ., Դրամսիրուանիոյ Հայոց
Մետրապոլիսը կամ Նկարագիր Կերտ Հայաբա-
ղաքի ի գիր եւ ի պատկերս: 1896: Էջ Թ+352:
Ֆր. 3.60
- Ի. Տաշեան Հ. Բ. Վ., «Աարդապետութիւն տա-
քերց» անվանական կանոնաց մատենանը. Թուղթ
Յակոբայ առ Կողբատոս եւ Կանոնք Թադէի:
1896: Էջ Թ+442: Ֆր. 6.—
- ԻԱ. Տոմաշէկ Վ., Սատուն եւ Տիգրիսի աղբերաց
տնամանները: Պատմական եւ տեղագրական հե-

- տազատութիւն: Թրգմ. Հ. Բ. Պիլէգիկեան: 1896:
Էջ Է+62: Ֆր. 1.—
- ԻԲ. Կալիքի Ա., Աբգարու զրոյցը Մովսէս Խորե-
նացոյ Պատմութեան մէջ: Թրգմ. Հ. Գ. Վ.
Մէնէվիշեան: 1897: Էջ ԺԵ+107: Ֆր. 1.50
- ԻԳ. Յովնանեան Հ. Ղ. Վ., Հետազոտութիւնը նախ-
նեաց ուսմանիւնի վրայ: Ուսումնասիրութիւնը եւ
քաղաածներ: Մասն Ա. Ռամկորէն մատենագրու-
թիւնը: Տետր Ա: 1897: Էջ Ը+272: Ֆր. 4.—
- ԻԴ. Յովնանեան Հ. Ղ. Վ., Հետազոտութիւնը նախ-
նեաց ուսմանիւնի եւն: Տետր Բ: 1897: Էջ Ա-Ը:
273—522: Ֆր. 3.—
- ԻԵ. Դեղեկ Հ., Համառոտ պատմութիւն Հայոց: Թրգմ.
Հ. Գր. Վ. Դալմիքեան: Յաւելուածք 1. Յանկ
Հայոց կոտորածներու աղթիւ լոյս տեսած զրքերու:
2. Կաւազանագիրը Կաթողիկոսաց եւ Պատրիար-
քաց Հայոց: 1897: Էջ Ը+130: Ֆր. 1.50
- ԻԶ. Մեմէկեան Հ. Գ. Վ., Գիրք (կամ՝ յօդուած)
զրեւու արուեստը: Յաւելուած՝ Գիրք կարդալու
արուեստը: 1898: Էջ Է+118: Ֆր. 1.25
- ԻԷ. Խաչաթեան Գր., Մ. Խորենացու Նորագոյն
աղբիւրների մասին քննադատական ուսումնա-
սիրութիւնը: 1898: Էջ Է+53: Ֆր. 1.—
- ԻԸ. Տաշեան Հ. Բ. Վ., Աննարկ մը հայ հնագրու-
թեան վրայ: Ուսումնասիրութիւն Հայոց զրեւ-
թեան արուեստին: (10 զնկատիւ պատկերով):
1898: Էջ ԺԱ+202: Ֆր. 2.50
- ԻԹ. Դադեանեան Բ., Փ. Բիւզանդացի եւ իւր պատ-
մութեան խարդախողը: Բնութիւնն Մ. Խորե-
նացու աղբիւրների մասին: 1898: Էջ Թ+175:
Ֆր. 2.50
- Լ. Մաքեան Հ. Բ. Վ., Հայերէն արքայախօսութիւն
Թրգմ. Ի ուսանելի Հ. Գ. Վ. Մէնէվիշեան: 1899:
Էջ Է+26: Ֆր. —.50
- ԼԱ. Բոսեան Հ. Բ. Վ., Հայր ի Զմիւնիս եւ ի շրջա-
կայս: Հատոր Ա. Զմիւնիս եւ Հայր. (պատկե-
րագրով): 1899: Էջ ԺԲ+369: Ֆր. 5.—

- ԼԲ. Բօսեան Հ. Յ. Վ., Հայր ի Զմիւնիս եւ ի շրա-
կայս: Հատոր Բ. Զմիւնիոյ վիճակին գլխաւոր
քաղաքներն եւ Հայք. (պատկերազարդ.): 1899:
Էջ Ժ+161: Փր. 2.50
- ԼԳ. Գովրիկեան Հ. Գ. Վ., Հայր յեղիսաբնութաւորիս
Դրանսիոյ մասին. Բ. Հտր. 1780—1825: 1899:
Էջ Է+554: Փր. 5.—
- ԼԴ. Գազանձեան Յ., Եւրոպիոյ Հայոց զաւառաբար-
քաւոր: 1899: Էջ Է+120: Փր. 1.—
- ԼԵ. Կարրիէր Վ., Հեթանոս Հայաստանի ութ միջնան-
նիքն Ազաթանգնդոսի եւ Մ. Խորենացոյ համե-
մատ: Թրգմ. Հ. Յ. Վ. Տաշեան (1 քարտէզով):
1899: Էջ 43: Փր. —.70
- ԼԶ. Տաշեան Հ. Յ. Վ., Ժողովածոյք առակաց վար-
դանայ, ըստ Ն. Մանի, տեղեկատուութիւն եւ
քաղաածքներ: 1900: Էջ ԺԱ+193: Փր. 2.50
- ԼԷ. Տաշեան Հ. Յ. Վ., Մատենագրական Մանր Ու-
սումասիրութիւնք. (տես ԺԶ:) Մանր Բ: Է-Ժ.
Խիկար եւ իւր իմաստութիւնն, Ազապետոս եւ իւր
Յորդորականք առ Յուստինիանոս, Թղթակցութիւն
Աբգարու եւ Բրիստոսի ըստ նորագիւտ արձանա-
գրութեան Եփեսոսի, եւ Գէորգայ Պիսիղեայ վեց-
օրնայք: 1901: Էջ ԺԲ+384: Փր. 4.50
- ԼԸ. Տէր-Պօղոսեան Գր., Նկատողութիւններ Փաւս-
տոսի Պատմութեան վերաբերեալ: 1901: Էջ
Ը+110: Փր. 1.50
- ԼԹ. Վեբեր Ս., Արարատը Ս. Գրոց մէջ: Թրգմ.
Հ. Բ. Պիլգիլճեան: 1901: Էջ Ծ+77: Փր. 1.—
- Խ. Սանտրաճեան Յովսէփ Վ., Ատրեստանեայ
եւ Պարսիկ սեպագիր արձանագրութիւնք կամ
որոնք Նաիրի-Ուրարտու աշխարհին պատմութեան
կը վերաբերին: 1901: Էջ 262: Փր. 4.50
- ԽԱ. Խաչաթեան Բագրատ, Հայ ժողովրդական
դիւցազնական վէպը: 1903: Էջ Ը+72 Փր. 1.—
- ԽԲ. Մեմեթիշեան Հ. Գ. Վ., Արդի լեզուագիտու-
թիւնը: Հտր Ա.: 1903: Էջ Ը+204: Փր. 3.—
- ԽԳ. Մարկարտ Ե., Հայ Բղնաշէնք: Թրգմ. Հ. Թ.
Կէտիկեան: 1903: Էջ 39: Փր. —.75

- ԽԴ. Գեղցեք Հ., Սկզբնաւորութիւնք Բիւզանդեան քա-
նակածեմբու դրութեան (1 քարտէզով): Թրգմ. Հ.
Գ. Գարանֆիլեան: 1903: Էջ Է+83: Փր. 2.—
- ԽԵ. Կիւրճեքեան Բ. Վ., Ժովք, Ժովք-Տուրք եւ
Հոմ-Կլայ, պատմական եւ տեղագրական ուսում-
նասիրութիւն: (1 քարտէզով): 1904: Էջ Ը+117:
Փր. 1.50
- ԽԶ. Կիւրճեքեան Բ. Վ., Կոլոտ Յովհաննէս Պատ-
րիարք. պատմագրական եւ քանասիրական ուսում-
նասիրութիւն: 1904: Էջ ԺԴ+227: Փր. 3.50
- ԽԷ. Պեղեքսըն Հ., Նպաստ մի հայ. լեզուի պատ-
մութեան: Թրգմ. Հ. Գ. Գարանֆիլեան: 1904:
Էջ Ը+87: Փր. 1.25
- ԽԸ. Տէր-Մկրտչեան Գ. եւ Ամսոնեան Հ. Յ.,
Հննութիւն եւ համեմատութիւն Եզնիկայ նորագիւտ
ծնագրին: 1904: Էջ Է+105: Փր. 1.50
- ԽԹ. Գովրիկեան Հ. Գ. Վ., Հայր յեղիսաբնութաւորիս:
Գ. Հտր. 1825-1904: Էջ Ժ+658: Փր. 7.—
- Ժ. Ետրէք Մ., Հայաստան, Բրդաստան եւ արեւ-
մտեան Պարսկաստան քաղաքական-արտիստանայ
սեպագրերու համեմատ: Թրգմ. Հ. Բ. Պիլգիլճե-
ան: 1904: Էջ Է+222: Փր. 3.—
- ԺԱ. Խաչաթեան Գր., Հայ Արշակունիք ըստ
Մովս. Խորենացոյ, կամ նոր ուսումնասիրու-
թիւններ Մովս. Խորենացոյ մասին: Թրգմ. Արսէն
Ս. Սիմոնեանց: 1906: Էջ Ը+124: Փր. 1.50
- ԺԲ. Պեղեքսըն Հ., Հայերէն եւ դրացի լեզունքը:
Թրգմ. Հ. Թ. Կէտիկեան: 1907: Էջ ԺԱ+257:
Փր. 5.—
- ԺԳ. Հիւրճեան Հ., Հին Հայոց տեղւոյ անունները:
Թրգմ. Հ. Բ. Պիլգիլճեան: 1907: Էջ ԺԶ+443:
Փր. 7.—
- ԺԴ. Պեղեքսըն Հ., Հին հայերէն ցուցական դերանուն-
ները: Թրգմ. Հ. Յ. Տաշեան: 1907: Էջ Է+90:
Փր. 2.—
- ԺԵ. Գալեմքեան Կ. Գ. Վ., Կենսագրութիւն
Սարգիս Արքեպիսկոպոսի Սարաֆեան եւ Ժամա-
նակին հայ կաթողիկեայք: 1908: Էջ ԺԴ+433:
Փր. 5.—

ԺԶ. Աճառեան Հրաչեայ, Հայերէն նոր քաներ
Նորագիւտ Մնացորդաց զրոյց մէջ: 1908: Էջ 38:
Փր. —.60

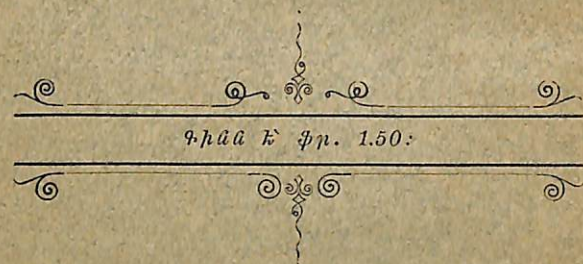
ԺԷ. Կիւրճեան Բարգէն Ժ. Վ., Եղիշէ քննա-
կան ուսումնասիրութիւն: 1909: Էջ ԴԸ+458:
Փր. 7.—

ԺԸ. Ալիսեան Հ. Ներսէս, Ա. Տիմիթէոս Կուզ հայ
մատնագրութեան մէջ: Էջ 60: Բ. Աճառեան
Հրաչեայ, Հայերէն նոր քաներ Տիմիթէոս Կուզի
հակաճառութեան մէջ: 1909: Էջ 61—106: Փր. 1.50

67

upside

Phad E pr. 1.50.

Գրք

10007

Գրք է ֆր. —.60:

Հայաստանի Ազգային գրադարան

NL0423444

